

Ensin pitää rikkoa muuri

Kahdensuuntaisuus kotoutumisessa

Mirja Pirttimaa

Eeva Savijärvi

OPINNÄYTETYÖ
Tammikuu 2020

Sosionomi AMK

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Sosionomi AMK

PIRTTIMAA, MIRJA & SAVIJÄRVI, EEVA:
Ensin pitää rikkoa muuri
Kahdensuuntaisuus kotoutumisessa

Opinnäytetyö 57 sivua, joista liitteitä 3 sivua
Tammikuu 2020

Maahanmuutosta ja sen haasteista on puhuttu viime vuosina paljon. Viime aikoina on alettu keskustella yhä enemmän myös kotoutumisesta ja kahdensuuntaisesta kotoutumisesta. Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, miten kahdensuuntaisuus toteutuu kotoutumisessa ja miten sitä voisi kehittää ja tukea kohtaamisissa. Tavoitteena oli saada kotoutujan oma ääni kuuluviin ja saada tietoa kotoutumisesta sekä kehittämistarpeista. Lisäksi tavoitteena oli selvittää, mikä tukee kotoutumista ja kotoutujan osallisuutta, sekä tuoda esille kokemusasiantuntijoiden näkökulmia kotoutumiseen. Tutkimus tehtiin laadullisena tutkimuksena. Aineisto kerättiin puolisstrukturoiduilla teemahaastatteluilta haastatteleamalla kokemusasiantuntijoita. Haastattelut nauhoitettiin ja litteroitiin, ja aineisto analysoitiin sisällönanalyyysillä. Tutkimustuloksia käsiteltiin haastatteluiden sisällöstä käsin. Vastauksia tutkimuskysymyksiin etsittiin opinnäytetyön teoreettiseen viitekehykseen peilaten.

Tutkimuksen perusteella kahdensuuntaisuus ei ainakaan kaikilta osin vaikuta toteutuvan kotoutumisessa. Kotoutuminen toteutuu osittain vain yhteen suuntaan, ja sen kehittämisessä kahdensuuntaiseksi tarvitaan vielä syvempää ymmärrystä kotoutumisesta ja siihen vaikuttavista seikoista. Kotoutumisen tukemisessa rahallista tukea merkittävämpää saattaa olla osaamisen tunnistaminen, kannustus ja rohkaisu omien kykyjen hyödyntämiseen. Osallisuuden tukemisessa oikean tiedon saamisella ja omien mahdollisuuksien löytämisellä sekä kielen oppimisella on iso merkitys.

Kotoutujia ei välttämättä edelleenkaan nähdä yksilöllisesti ominen taitoineen, taustoineen, kykyineen ja haaveineen. Vaikuttaa siltä, että heitä ohjataan osittain yksipuolisesti suppeasti tietyille aloille työssä ja opiskelussa. Kohtaamisissa kotoutujan oma ääni ei välttämättä kuulu riittävästi. Luottamuksen syntymisessä hyvä vuorovaikutus ja kuunteleminen ilman ennako-oletuksia luovat pohjaa yhteiselle ymmärrykselle kahdensuuntaisen kotoutumisen toteutumiseksi.

Asiasanat: kotoutuminen, kahdensuuntainen kotoutuminen,
kokemusasiantuntija, osallisuus

ABSTRACT

Tampereen ammattikorkeakoulu
Tampere University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Services

PIRTTIMAA, MIRJA & SAVIJÄRVI, EEVA:
First the Barrier Must Be Broken
Two-Way Process in the Integration

Bachelor's thesis 57 pages, appendices 3 pages
JANUARY 2020

The aim was to determine, how the two-way integration is realized and how it should be supported within encounters, what supports the integration and the immigrants' participation. The purpose was to make immigrants' own voice heard, to get information concerning integration and requirements of the development and to bring out the viewpoints of the experts of experience at the integration. The study was qualitative in nature and based on interviews with the experts of experience. The data were collected through semi-structured theme interviews and analyzed using qualitative content analysis.

The results indicated that the integration is not entirely at any rate appeared to be realized as two-way. More considerable than the financial support may be the recognition of expertise and encouragement to utilize one's own potential and learning the language can support the participation. These results indicate that immigrants are not necessarily seen individually with their own skills, backgrounds, abilities and dreams and they are partly one-sided directed to certain trades within the labor and study. Within the encounters the immigrants' own voice is not necessarily sufficiently heard. Deeper understanding of the integration and the contributory matters is needed.

Key words: integration, two-way integration, expert by experience, participation

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	5
2	KOTOUTUMINEN.....	7
	2.1 Kotoutumisen määrittelyä.....	7
	2.2 Kotoutuminen Suomeen.....	8
3	KAHDENSUUNTAINEN KOTOUTUMINEN.....	10
	3.1 Kahdensuuntaisuus kotoutumisprosessissa	10
	3.2 Kahdensuuntaisen kotoutumisen ja osallisuuden edistäminen	11
	3.3 Kohtaaminen	14
	3.4 Kielen oppimisen merkitys kotoutumisessa.....	16
	3.5 Työ kahdensuuntaisen kotoutumisen tukena	18
4	KOKEMUSASIAINTUNTIJUUS	21
	4.1 Yleistä määrittelyä.....	21
	4.2 Kokemusasiantuntija	22
5	OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS	25
	5.1 Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoite	25
	5.2 TEKO-hanke	25
	5.3 Tutkimusmenetelmä.....	26
	5.4 Tutkimusaineiston kokoaminen.....	28
	5.5 Tutkimusaineiston analysointi	29
	5.6 Eettisyys ja luotettavuus.....	31
6	ENSIN PITÄÄ RIKKOA MUURI	33
	6.1 Kotoutuminen ja kotoutujan osallisuus	33
	6.2 Kokemusasiantuntijan näkökulmia kotoutumiseen.....	37
	6.3 Kahdensuuntaisen kotoutumisen tukeminen kohtaamisissa	40
7	YHTEENVETO	45
8	POHDINTA	48
	LÄHTEET.....	50
	LIITTEET	56
	Liite 1. Esittelykirje	56
	Liite 2. Haastattelurunko	57

1 JOHDANTO

Yle uutisoi 30.9.2019 tutkimuksesta, jossa käy ilmi mm., että Suomen suurimmat kieliryhmät kokevat pääsevänsä hyvin suomalaiseen yhteiskuntaan sisään. Samassa tutkimuksessa ilmenee kuitenkin myös, että tutkituista ryhmistä parhaan suomen kielen taidon omaavista somalinkielisistä lähes puolella ei ole yhtään valtaväestöön kuuluvaa ystävää tai tuttavaa. Edelleen tutkimuksesta selviää, että maahanmuuttajataustaiset kokevat suomalaiset työmarkkinat haastaviksi. (Pitkänen, Saukkonen & Westinen 2019.) Toisessa tutkimuksessa selvitettiin, onko työnhakijan nimellä merkitystä työnhaussa syrjinnän näkökulmasta. Tutkimuksessa lähetettiin 5000 työhakemusta, suomalaisilla ja ulkomaalaisilla nimillä, ja hakijat olivat tasavahvoja esim. koulutuksen suhteen. Tuloksista selvisi, että hakijan nimellä ja äidinkielellä on erittäin suuri vaikutus siihen, saivatko he haastattelukutsua. Ulkomaalaistaustaisen nimen omaavat saivat huomattavasti vähemmän kutsuja haastatteluun suomalaistaustaisen nimen omaaviin verrattuna. Tutkimuksen tekijä oli yllätynyt erojen suuruudesta, mutta ei kuitenkaan ko. syrjinnän muodon olemassaolosta. (Ahmad 2019, 19, 20.)

Maahanmuuttajat ovat moninainen joukko ihmisiä, joilla kaikilla on erilainen tausta. Osa heistä on tullut eri Euroopan maista työn vuoksi, osa taas muista maanosista sotaa pakoon jne. Suurelle osalle heistä uusi kotimaa on täysin vieras mm. kulttuuriltaan, ja sosiaalinen ympäristö ja asema aivan erilainen koti- tai lähtömaahan verrattuna. Pohdittaessa kuinka maahanmuuttajat kotoutuvat ja kuinka heidän kotoutumisensa onnistuisi entistä paremmin, on tärkeää saada eri maahanmuuttajataustaisista osaryhmistä tietoa nykyistä enemmän. Osa maahanmuuttajista asettuu ja löytää paikkansa helpommin tai viipyy vain jonkin aikaa esim. opiskelun vuoksi. Iso osa kuitenkin ajattelee jäävänsä tänne pysyvästi. On siis erittäin tärkeää, että etenkin tänne jäävät kotoutuvat ja pääsevät osallisiksi yhteiskunnassa. (Nieminen ym. 2015, 3, 7.)

Maahanmuutosta ja kotoutumisesta puhutaan paljon. Aihe onkin erittäin ajankohtainen. Suomeen tulevien maahanmuuttajien määrä on lisääntynyt, vaikka se on edelleen moniin muihin Euroopan maihin verrattuna verrattain pieni.

(Martikainen, Saukkonen & Säävälä 2013, 14, 15.) Muuttoliike on yleismaailmallinen ilmiö ja osa ihmiskunnan historiaa. Kansainvälisen siirtolaisuusjärjestön (IOM) mukaan maahanmuuttajia oli vuonna 2010 214 miljoonaa. (Martikainen, Saari & Korkiasaari 2013, 23, 26.) Valtioiden ja alueiden yhteiskunnallinen kehitys joka puolella maapalloa on yhä enemmän riippuvainen muiden alueiden olosuhteista ja tapahtumista. Ihmiset ja heidän mukanaan kulttuurit ja uskonnot muuttavat maasta toiseen ja niitä tapaa uusissa paikoissa. (Martikainen 2011, 7-11.) Maahanmuuttajat asettavat haasteen suomalaisen yhteiskunnan uudistamiseksi ja toimivien käytänteiden etsimiseksi muista maista tulevien ihmisten kohtaamiseen ja suhtautumiseen (Gothöni & Siirto 2016, 18).

Keskitymme opinnäytetyössämme Teko-hankkeen puitteissa koulutettujen kokemusasiantuntijoiden kokemuksiin ja ajatuksiin siitä, kuinka kotoutumista voisi tukea. Haastatteleamalla kokemusasiantuntijoita halusimme kuulla maahanmuuttajia ja selvittää, mikä heidän mielestään tukee kotoutumista, ja miten kotoutumisessa voisi lisätä juuri kotoutujan osallisuutta jo alusta alkaen. Tutkijoiden kritiikki kohdistuu kuntien kotouttamisohjelmissa niiden laatimiseen virkamiestyönä, jolloin maahanmuuttajien oma ääni ei kuulu (Siirto & Hammar 2016, 189-190). Näemme tärkeänä, että maahanmuuttajia kuultaisiin ja otettaisiin mukaan toiminnan, toimenpiteiden ja palvelujen suunnitteluun ja haluamme omassa opinnäytetyössämme tuoda juuri maahanmuuttajien omaa ääntä kuuluviin.

Valitsimme tämän aiheen opinnäytetyöhömme koska olemme havainneet työssämme, että kotoutujien ottaminen mukaan heitä koskevien asioiden suunnitteluun ja toteuttamiseen on vielä haastavaa käytännössä. Miksi vastuun antaminen ja osallisuuden kasvattaminen heitä koskevissa päätöksissä on vaikeaa? Suomeen muuttajat nähdään usein perustavanlaatuisesti erilaisina, hyvinvointivaltiosta riippuvaisina ja sosiaalisten ongelmien vaivaamina (Vuori 2015). Usein myös maahanmuuttajien yksilöllisyys peittyi, ja heidät nähdään tietyn yhtenäiseksi oletetun kulttuurin edustajaksi. Kohtaamisissa ennakkoluulot siitä, mitä tämä kulttuuri sisältää, vaikuttavat vuorovaikutukseen. (Kivijärvi 2013.)

2 KOTOUTUMINEN

2.1 Kotoutumisen määrittelyä

Kotoutumisella tarkoitetaan henkilön asettumista ja sopeutumista uuteen kotimaahan. Kotouttamisella tarkoitetaan kaikkia niitä yhteiskunnan ja yhteisöjen toimenpiteitä, jotka tukevat maahanmuuttajien elämää uudessa kotimaassa. Näiden toimenpiteiden tarkoituksena on luoda maahanmuuttajalle valmiudet itsenäiseen ja tasavertaiseen kansalaisuuteen (Gothöni & Siirto 2016, 14) eli kotoutumiseen. Kotoutumisen voidaan ajatella olevan liikettä uutta kohti. Riittävää tukea saadessaan voi saavuttaa omatoimisuutta, ja tehdä päätöksiä, luoda tavoitteita ja pyrkiä niitä kohti osallisena muiden tavoin. (Sotkasiira 2018, 36.) Kotoutuminen on usein pitkä prosessi, jonka tavoitteena on maahanmuuttajan kokemus kuulumisesta yhteiskuntaan täysivaltaisesti sekä uudessa kotimaassa tarvittavien taitojen ja tietojen saavuttaminen. Tätä prosessia voidaan kuvata kolmivaiheiseksi, jossa ensimmäinen vaihe on saapuminen, toinen vaihe kohtaaminen ja viimeinen vaihe taakse katsominen. Saapumisessa ulkoiset olosuhteet, kuten koti, ystävät, fyysinen ympäristö ja kieli, vaihtuvat. Ennestään tutun ja tärkeän menettäminen voi luoda pelkoa, hämmennystä, avuttomuutta ja vierauden tunnetta. Kohtaamisessa uusia olosuhteita verrataan entiseen. Taakse katsomisen -vaiheessa uutta ja entistä yhdistetään itselle sopivasti. Kotoutuminen ei kuitenkaan usein etene suoraviivaisesti, vaan siinä on erilaisia kotoutumisprosessin ja psyykkisten prosessien vaihteita. (Castaneda, Mäki-Opas, Jokela, Kivi, Lähteenmäki, Miettinen, Nieminen, Santalahti & PALOMA-asiantuntijaryhmä 2018, 57.)

Kotoutuminen on tapahtumaketju, jossa maahanmuuttaja oppii taitoja ja toimintatapoja sekä luo uusia sosiaalisia verkostoja. Niiden avulla hän tulee osalliseksi ympäröivässä yhteiskunnassa. Kotoutumisen edellytyksenä on, että valtaväestön asenteet ja toimintatavat sen mahdollistavat. (Alitolppa-Niitamo & Leinonen 2013, 6-8.) Kotoutuminen on myös jopa useita vuosia kestävä muutostila, joka on yhteisistä piirteistä huolimatta yksilöllinen. Prosessiin vaikuttavat mm. muuton syy, muuttoikä, sukupuoli, sosiaalinen ja muu tausta ja koulutus (Mäkisalo-Ropponen 2012, 23.) ja sen vaikutukset heijastuvat aina

toisessa ja jopa kolmannessa sukupolvessa (Ahokas 2010, 9). Keskeisellä sijalla kotoutumisen onnistumisessa on kielen oppiminen ja käyttäminen sekä osallisuuden ja osallistumisen mahdollisuuksien kasvattaminen (Väestöliitto 2019). Kati Turtiaisen mukaan vastaanottavaa ja kotouttavaa työtä voi hahmottaa kolmesta eri suunnasta. Ensimmäinen on hoivan ja huolenpidon tarpeeseen vastaaminen, toisena on oikeuksien toteutuminen ja kolmantena sosiaalisen arvostuksen saaminen. Nämä kaikki ovat alueita, jotka ovat ihmisille välttämättömiä ja kaikki elämänalueet ovat yhtä tärkeitä ja tarvitaan kotoutumiseen aktiiviseksi yhteiskunnan jäseneksi. (Turtiainen 2013, 199.)

2.2 Kotoutuminen Suomeen

Täydellisen ja yhtenäisen kulttuurin aika on Suomessa ollut ohi jo kauan ennen maahanmuuttajien määrän kasvua. Suomi on monimuotoinen yhteiskunta sekä arvoiltaan että käyttäytymis- ja elämäntavoiltaan. Erilaiset täällä elävät ja asuvat ihmiset voisivat tuntee solidaarisuutta ja lojaalisuutta ja tuntee itsensä suomalaisiksi niin halutessaan, vaikka ei esimerkiksi näyttäisikään sinisilmäiseltä ja vaaleatukkaiselta. (Saukkonen 2013a, 223, 225.) Uuteen yhteiskuntaan sopeutuminen on paljon enemmän kuin tutustumista uuteen kulttuuriin ja täysin erilaisen kielen oppimista. Haasteellista on erityisesti sosiaalisten ja taloudellisten verkostojen häviäminen sekä aiemman osaamisen ja taitojen hyödyttömyys. Niiden sijaan kotoutujalla voi usein olla tunne omasta avuttomuudesta ja osaamattomuudesta. (Muhammed 2012, 33.) Tämä puolestaan saattaa aiheuttaa ulkopuolisuuden tunnetta, yksinäisyyttä, koti-ikävää, ongelmia perheessä, työttömyyttä sekä mielenterveysongelmia. Positiivisella erityiskohtelulla, yhtäläisten mahdollisuuksien tarjoamisella ja tasa-arvoisella kohtelulla esim. työnhakutilanteissa pystytään tukemaan kotoutumista ja vähentämään esteiden vaikutuksia. (Berg 2012, 17.)

Maahanmuuttajataustaiset ovat moninainen joukko erilaisine taustoineen, koulutuksineen, lähtömaineen ja maahantulosityneen, eivätkä he ole yhtenäinen ryhmä. Kotoutuminen on myös yksilöllistä. Osa pääsee ns. mukaan sujuvammin kuin toiset. (Nieminen ym. 2015, 3,7.) Ero lähtömaan tai uuden kotimaan välillä voi usein olla suuri (Gothoni & Siirto 2016, 14). Riippumatta maahantulon syistä

onnistunutta kotoutumista tukevat osallisuuden kokeminen, riittävät kotoutumista tukevat toimenpiteet, mahdollisuus hankkia tarvittava kielitaito sekä riittävän tiedon saaminen uuden kotimaan yhteiskunnasta (Mäkisalo-Ropponen 2012, 23). Onnistunutta kotoutumista tukee myös kotoutujan fyysisen ja psyykkisen hyvinvoinnin tukeminen (Vuori 2015, 395). Syrjinnän ja rasismien kokemukset heikentävät kotoutumista, kun taas tuki, apu ja luottamus tukevat kotoutumista. Läheisten läsnäolo on merkittävää, muualla asuvien läheisten turvallisuus ja selviäminen taas huolestuttavat ja kuormittavat maahanmuuttajaa. (Castaneda ym. 2018, 58, 59.)

3 KAHDENSUUNTAINEN KOTOUTUMINEN

3.1 Kahdensuuntaisuus kotoutumisprosessissa

Maahanmuuttajien kotouttamistyötä määrittää laki kotoutumisen edistämisestä. Laissa kotoutumisella tarkoitetaan maahanmuuttajan ja yhteiskunnan vuorovaikutteista kehitystä, jonka tavoitteena on antaa maahanmuuttajalle yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittavia tietoja ja taitoja ja mahdollistaa samalla oman kielen ja kulttuurin säilyttäminen. (1386/2010.) Suomalaisen kotouttamispolitiikan lähtökohtana on ajatus siitä, että kotoutuminen on kaksisuuntaista, ja se pakottaa kansakunnat etsimään ratkaisuja muuttoliikkeeseen ja muuttuviin väestörakenteisiin sopeutumiseen (Saukkonen 2013b, 93). Kotoutuminen on kahdensuuntainen prosessi, joka edellyttää sekä maahanmuuttajien että vastaanottavan yhteiskunnan sitoutumista (Mäkisaloropponen 2012, 22), jolloin sekä vastaanottavalla yhteiskunnalla kokonaisuudessaan että maahanmuuttajalla itsellään on omat velvollisuutensa, jotka tukevat kotoutumista puolin ja toisin (Gothöni & Siirto 2016, 14).

Kahdensuuntaisessa kotoutumisessa yhteiskunta ja sen asukkaat sekä maahanmuuttajat sopeutuvat toisiinsa (Väestöliitto 2019). Kotoutumiseen kahdensuuntaisena prosessina vaikuttavat maahanmuuttajan uuden yhteiskunnan olosuhteet sekä mm. koetut asiat lähtömaassa ja matkalla uuteen maahan, ympärillä olevat ihmiset, maahanmuuttajan omat taidot, kyvyt ja voimavarat. Kotoutuminen tapahtuu ensisijaisesti maahanmuuttajan lähiympäristössä, jolloin elinympäristön merkitys on suuri. Kokemus siitä, että kuuluu yhteisöihin tai yhteiskuntaan, on keskeinen hyvinvoinnin osatekijä. (Hiitola, Anis & Turtiainen 2018, 17.) Maahanmuuttajat tuovat mukanaan uudenlaisia tapoja, normeja, arvostuksia ja uusia näkökulmia. Heidän elämäkokemuksensa, käytäntönsä ja olosuhteensa saattavat tuntua vierailta ja vaikealta ymmärtää. Uudet tulijat puolestaan kohtaavat monia haasteita asettuessaan Suomeen ja yrittäessään ymmärtää suomalaisten elämäntapaa, tapoja ja toimintamalleja. (Schubert 2013, 63-72). Tavoitteena kahdensuuntaisessa kotoutumisessa on monikulttuurinen yhteiskunta, jossa uudenlaiset näkökulmat kasvattavat ymmärrystä puolin ja toisin. Tämä

puolestaan rakentaa uudenlaista pohjaa erilaisille käytännöille kulttuurisen vuorovaikutuksen tuloksena. (Parkkinen & Puukari 2007, 23.) Monikulttuurinen yhteisöllisyys mahdollistaa maahanmuuttajan näkemisen toimijana ja vie yhdensuuntaista kotoutumisajattelua kohti kahdensuuntaista vastavuoroista kotoutumista (Herranen & Kivijärvi 2009, 180-181).

3.2 Kahdensuuntaisen kotoutumisen ja osallisuuden edistäminen

Osallisuus on sisälle pääsemistä ja mukana olemista. Se on myös kuulluksi tulemistä ja mahdollisuuksien saamista sekä kokemusten jakamista muiden kanssa. (Nivala & Ryyänen 2013, 11-13, 20.) Osallisuus on vuorovaikutteista, ja siinä on keskeistä ihmisten kokemus omista osallistumisen ja toiminnan mahdollisuuksista. Osallisuutta voidaan lisätä toimijuutta tukemalla. Raivion (2018, 101) mielestä osallisuutta voidaan tarkastella yksilön, yhteisön tai yhteiskunnan tasolla. Yksilötasolla osallisuus koostuu kokemuksesta kuulumisesta itselle merkityksellisiin yhteisöihin tai ryhmiin. Yhteisöllisellä tasolla osallisuus tulee esiin jäsenten välisenä arvostuksena, mahdollisuutena vaikuttaa yhteisön toimintaan sekä keskinäisenä luottamuksena. Yhteiskunnallisena osallisuudella tarkoitetaan mahdollisuuksien ja oikeuksien toteutumista. (Raivio & Karjalainen 2013.) Yksilön yhteiskunnallinen osallisuus kehittyy, kun yhteiskunnassa tarjolla olevat mahdollisuudet ja yksilön tarpeet ja niiden täyttäminen sujuvat onnistuneesti. Tämä tuottaa kokemuksen yhteiskuntaan kuulumisesta sen hyväksyttynä jäsenenä. Välttämättömien tarpeiden täyttymättä jääminen jollakin osa-alueella sen sijaan käynnistää syrjäytymisprosessin, joka vähitellen johtaa kokemukseen yhteiskunnan ulkopuolisuudesta. (Nivala 2008, 249.) Kotoutumislaisissa (Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010) osallisuuden tavoite määritellään kaikkien kansalaisten yhdenvertaisten toimintamahdollisuuksien lisäämiseksi, jossa asetetaan raamit kotoutumisen edistämiseksi ja tukemiseksi sekä mahdollisuuksien luomiseksi osallistumiseen aktiivisesti suomalaisen yhteiskunnan toimintaan. Lisäksi lain tarkoituksena on edistää tasa-arvoa ja myönteistä vuorovaikutusta eri väestöryhmien kesken. Osallisuuden kokemuksessa tärkeää on tunne siitä, että pystyy vaikuttamaan oman elämänsä

kulkuun, ja saada kokemus siitä, että on mahdollisuus löytää merkityksellisiä vuorovaikutussuhteita.

Maahanmuuttajien näkemyksen mukaan kotoutumista tukevat suomalaistaustaisten ymmärrys ja myötätunto eli myös he näkevät kotoutumisen kahdensuuntaisena. Päävastuu on toki maahanmuuttajilla itsellään, mutta kotoutumista tukevat tasavertainen kohtelu syntyperäisiin suomalaisiin nähden sekä neuvonta, koulutus ja työllistymismahdollisuuksien parantaminen. Käytännössä maahanmuuttajien asema kuitenkin näkyy epätasa-arvoisena suhteessa suomalaistaustaisiin. (Varjonen 2013, 156-157.)

Maahanmuuton tulevaisuus 2020 -strategian mukaan maahanmuuttaja voi tuntea itsensä osaksi yhteiskuntaa eri osa-alueilla politiikassa, taloudessa, mediassa sekä sosiaalisessa ja kulttuurielämässä. Siinä korostetaan myös järjestöjen roolia ja sitä, miten järjestöt voivat auttaa maahanmuuttajia verkostojen luomisessa. (Sisäministeriö 2013, 18.) Maahanmuuttajien yhdistyksillä on merkittävä rooli kotouttamistyössä ja laajemmin etnisten suhteiden muotoutumisessa sekä yhteiskunnallisten suhteiden neuvottelijoina ja kulttuurisen identiteetin muovaajina (Vuori 2012). Sosiaali- ja terveysministeriön vastuulla on mm. huolehtia maahanmuuttajien hyvinvoinnista ja terveydestä. Mahdollisuuksia osallisuuden kokemuksiin rakennetaan sosiaali- ja terveyspolitiikalla, jossa hallinnon tasolla pyritään antamaan vaikuttamismahdollisuuksia, mukana olemista, huolenpitoa ja yhteisesti rakennetusta hyvinvoinnista osalliseksi pääsemistä. Päätöksentekoon koskien myös maahanmuuttajien elämän keskeisiä tekijöitä: työtä, asumista, koulutusta, liikkumista, ympäristöä ja rakentamista, pyritään vaikuttamaan ja etsimään ratkaisuja. Tavoitteissa maahanmuuttajat, kotoutuminen ja monikulttuurisuus nähdään innovatiivisuutta ja yhteiskunnan moniarvoisuutta lisäävänä. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2019.)

Onnistunut kotoutumisen prosessi ja maahanmuuttajien osallisuuden rakentuminen nivoutuvat kiinteään vuoropuheluun. Onnistunut kotoutuminen edistää osallisuuden kokemusta ja osallisuuden kokemukset edistävät onnistunutta kotoutumista (Castaneda, Larja, Nieminen, Jokela, Suvisaari, Rask, Koponen & Koskinen 2015.) Kokemukset osallisuudesta liittyvät ihmisen identiteettiin, elämään ja ihmiskäsitykseen. Osallisuuden kokemukset vaativat

luottamuksellista vuorovaikutusta ihmisten kanssa. Kun maahanmuuttajat asettuvat vastaanottajamaihin, heistä muodostuu osa niiden yhteiskuntaa, jonka tulevaisuutta he muokkaavat oman osallisuutensa kautta. (Ahokas 2010, 9.) Kahdensuuntaisen kotoutumisen prosessin toteutuminen on ehto kotoutumiselle koska vain kahdensuuntaisuus antaa mahdollisuuden maahanmuuttajalle toimia aktiivisena subjektina, eikä hän jää vain toimenpiteiden ja toiminnan kohteeksi (Herranen & Kivijärvi 2009, 180-181). Maahanmuuttajien kotouttamisohjelmia tutkiessaan Aira Kurtti (2010, 83) havaitsi, etteivät maahanmuuttajat osallistu kotouttamisohjelmien laatimiseen, vaan heidän palveluidensa tarpeet määrittelevät virkamiehet. Maahanmuuttajien näkökulmille ja osallisuudelle ei annettu tilaa, joka johti siihen, että psykosomaattisten ja sosiaalisten vaikeuksien todettiin johtuvan siitä, ettei mahdollisuuksia vaikuttaa itseä koskeviin päätöksiin ja olla osallinen juurikaan ollut. (Kurtti 2010, 83.) Osallisuutta omassa elämässä lisätään tarpeeseen vastaavien palveluiden avulla sekä tarjoamalla tilaisuuksia toimintaan, jossa luodaan yhteyksiä muihin ihmisiin (Isola, Kaartinen, Leemann, Lääperi, Schneider, Valtari & Keto-Tokoi 2017, 25).

Monet asiat vaikeuttavat maahan muuttaneiden osallisuutta ja toimijuutta yhteiskunnassa. Monet kotoutujat, jotka eivät ole lähtömaassaan tottuneet yhteiskunnan ammattimaiseen apuun tai tukeen, saattavat hakea sitä uudessakin ympäristössä vain omista yhteisöistään (Alitolppa-Niitamo & Leinonen 2013, 101, 102.) Tämä puolestaan tarkoittaa sitä, että jos maahanmuuttaja on vuorovaikutuksessa vaan oman kulttuurin edustajien kanssa niin haaste kanssakäymiselle suomalaisten kanssa vaikeutuu kulttuurin ja kielen oppimisen sekä sosiaalisten suhteiden solmimisen kannalta. Rakenteet ja sosiaaliset kohtaamiset sisältävät ja luovat eriarvoisia valtasuhteita, jotka ilmenevät arjen käytännöissä ja kielenkäytössä ja jotka muokkaavat käsityksiä maahanmuutosta ja etnisyydestä. Kuitenkin kotoutumista edistävät lähiyhteisöön kuulumisen tunteen vahvistaminen ja mahdollisuuksien tarjoaminen arjen aktiiviseen toimimiseen. (Hiitola, Anis & Turtiainen 2018, 17.) Maahanmuuttajien sosiaalisten verkostojen voidaan ajatella olevan heikkoja suhteita esimerkiksi viranomaisiin ja opettajiin. Sen sijaan vahvojen sosiaalisten suhteiden ja kuulumisen tunteiden voidaan ajatella olevan koti- tai lähtömaassa oleviin läheisiin. Muualla oleviin läheisiin pidetään yhteyttä usein virtuaalisesti. Sosiaalisten suhteiden haasteena voidaan ajatella olevan muun muassa yhteisen kielen puute silloinkin, kun

kokemukset ja elämäntilanne yhdistäisivät. Maahanmuuttajat voivat elää ikään kuin kahta elämää, elämää koti- tai lähtömaassaan ja elämää uudessa kotimaassa. Yhteisyyden ja kuulumisen tunnetta pidetään yllä entiseen, vaikka fyysisen läsnäolon puuttuessa, samalla, kun huoli ja suru taakse jääneistä läheisistä saattavat painaa. (Pöyhönen, Kokkonen & Tarnanen 2019, 200, 201.) Maahanmuuttajien perhe voi rakentua sekä paikallisesti että ylirajaisesti. Se on parhaimmillaan ensiarvoisen tärkeä elämää järjestävä ja tukeva osa. Perhesuhteet voivat usein olla moninaisia ja perheen puuttuessa sitä vastaavia suhteita ja siteitä yritetään etsiä ja luoda. (Tiilikainen & Fingerroos 2019, 314.)

3.3 Kohtaaminen

Arjen kohtaamisissa ja eri laitosten ja organisaatioiden toiminnassa saattaa tulla esiin erilaisia kielellisiä, uskonnollisia ja monia muita kulttuurisia (normeihin, arvoihin, tapoihin ja perinteisiin liittyviä) eroja ihmisten ja ihmisryhmien välillä. Nämä erot haastavat vanhoja, vakiintuneita toimintamalleja ja -tapoja sekä ihmisten arkisissa kohtaamisissa että eri yhteiskunnallisissa organisaatioissa. Niiden mukana haasteena onkin usein sietää outoa ja vierasta sekä ymmärtää aiemmin tuntematonta ja uutta. Kysymys on kuitenkin erilaisista ihmisenä olemisen tavoista. Erilaisuutta toisaalta siedetään, mutta toisaalta tänne tulevan on sopeuduttava moniin eri sääntöihin, tapoihin ja käytänteisiin pystyäkseen osallistumaan moniin erilaisiin toimintoihin esimerkiksi kouluissa, varhaiskasvatuksessa ja työelämässä. Arjessa monet odottavat tänne tulevien olevan kuin me muutkin. Kotoutuminen ei kuitenkaan helpotu, kun yhteistä käytäntöä ei välttämättä ole vaan eri paikoissa on eri käytäntöjä ja pelisääntöjä, ja on vaikea tietää, mitä oikeastaan pitäisi noudattaa tai kuinka missäkin pitäisi toimia. (Saukkonen 2013a, 217, 221-223.) Monikulttuurisuudesta keskustellaan paljon, mutta edelleenkin ei välttämättä puhuta siitä, millaista tukea ja millaisia palveluita maahanmuuttotaustaiset mielestään tarvitsevat tai kuinka he kokevat tullessa kohdatuiksi eri palveluissa. (Hiitola ym. 2018, 6.) Maahanmuuttotaustaiset ihmiset eivät välttämättä saa mm. tarvitsemiaan hyvinvointipalveluja monista eri syistä. Palveluista ei ehkä tiedetä tai luottamus viranomaisiin puuttuu. Palvelujen kehittämiseksi ja henkilöstön osaamisen kehittämiseksi ja lisäämiseksi on tarvetta. Jalansijaa on kuitenkin myös Suomessa

saanut ajattelumalli, jonka mukaan vain syntyperäisillä on oikeus palveluihin ja maahanmuuttajien etuuksia rajataan tai lakkautetaan. (Hiitola ym. 2018, 8-10.) Esim. sosiaali- ja terveysalan asiakaslähtöisessä menetelmässä korostetaan juuri kohtaamisen ja dialogin tärkeyttä, jossa maahanmuuttajataustaisten asiakkaiden kanssa tulkin kanssa työskentelemisessä voi olla apua. (Hiitola ym. 2018, 11, 12.)

Vuorovaikutus kahdesta eri kulttuurista tulevan ihmisen välillä on ennen kaikkea merkitysten vaihtamista ja yhteisten merkitysten löytämistä. Tarkentavat kysymykset voivat auttaa yhteisymmärryksen löytymiseksi. Vuorovaikutus toimii useilla tasoilla yhtä aikaa; sosiaalisella, emotionaalilla, toiminnallisella ja asiatasolla. Sanojen puuttuessa muu viestintä korostuu. Kohtaamisissa korostuvat ilmeet, eleet, äänenpainot, etäisyys ja läsnäolo. Vaikka yhteinen kieli olisikin, myös silloin nonverbaalisella viestinnällä on merkitystä. Jokaisella on tarve tulla nähdyksi ja kuulluksi, ja tämä edellyttää toisen ihmisen kohtaamista ja kohdatuksi tulemistä. (Pollari & Koppinen 2011, 96,126.) Dialogisuus vahvistaa ihmisiä ja auttaa laajentamaan maailmankuvaa hyväksymällä erilaisuuden. Dialogisessa viestinnässä pyritään luomaan vastavuoroinen ja elävä viestintäsuhde. Buber on määritellyt kriteereitä aidolle dialogille. Siinä ihminen osallistuu viestintään ilman vääristelyä ja kohtaaminen toisen osapuolen kanssa on tasavertaista. Keskeistä on myös se, että molemmat haluavat jakaa tietojään toisen kanssa. Osallistujilla on myös samanlaiset mahdollisuudet osallistua viestintään sekä mahdollisuus päättää haluavatko he osallistua siihen. (Buber 1999.)

Kulttuurienvälisessä kohtaamistilanteessa tarvitaan tietoa oman ja vieraan kulttuurin viestintäkäyttäytymisestä ja maailmankuvasta (Korhonen 2013, 42). Monikulttuurisen yhteisöllisyyden syntymistä voisi edesauttaa siirtyminen yksisuuntaisesta kulttuurisesta sopeuttamisesta kaksisuuntaiseen ja aidon vastavuoroisuuden mahdollistavaan ajatteluun ja toimintaan, jolloin maahanmuuttajiksi nimetyt nähtäisiin aktiivisina toimijoina ja oman ympäristönsä muokkaajina (Herranen & Kivijärvi 2009, 181). Jaana Vuoren (2015) kehittämä käsite arjen kansalaisuudesta kuvaa sitä, kuinka virallisten oikeuksien kuten oleskelulupien tai kansalaisuuteen sidottujen oikeuksien lisäksi ihmisten paikkaa yhteiskunnassa määrittävät monet erilaiset kokemukset osallisuudesta ja

tunnustetuksi tulemisesta. Ulossulkevat ja toiseuttavat kokemukset vaikuttavat siihen, millaiseksi arjen kansalaisuus muodostuu. Erityisesti pakolaisten ja turvapaikanhakijoiden kannalta kohtaamiset suomalaisessa palvelujärjestelmässä ovat tärkeässä roolissa, sillä monilla tänne saapuneilla ei ole turvanaan läheisverkostoja. (Hiitola ym. 2018,20.)

Lähtökohtana kotoutumisessa oleskeluluvan saamisen ja kuntapaikan saamisen jälkeen on, että maahanmuuttajat ovat muiden kuntalaisten tavoin sosiaali- ja terveydenhuollon asiakkaita ja käyttävät myös muita palveluita kuin muutkin. Kuitenkin kunnan on tärkeää valmistautua erityisiin kotoutumista tukeviin toimiin. (Hansen & Holm 2016, 159.)

3.4 Kielen oppimisen merkitys kotoutumisessa

Uuden kulttuurin tapojen oppiminen on asteittainen prosessi oppia ymmärtämään asioiden merkityksiä, joita luodaan ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa. Sopeutuminen uuteen kulttuuriin ei ole vain passiivista vaan sosiaalisilla suhteilla on suuri merkitys sen onnistumiseen. Kulttuurienväliset viestintätilanteet suomalaisten kanssa näyttävät olevan hyvin merkityksellisiä sopeutumisprosessissa. (Pietilä 2013, 51-52.) Kielitaidon kehittyminen on yhteisöllistä, ja kielitaidon kehittymiseen maahanmuuttajat tarvitsevat kontakteja myös enemmistökielen puhujiin. Kielen avulla avataan ovia yhteisöihin, koulutukseen ja työelämään. Myös tarve eri kielten osaamiseen on laajentunut. Tässä voisi maahanmuuttajien monikielisyydestä olla apua. (Latomaa, Pöyhönen, Suni & Tarnanen 2013, 181-183.) Asioiden jakaminen viestinnän avulla on oleellinen osa sopeutumista, koska kaikkea ei voi tietää tai lukea kirjoista. Jos mahdollisuutta yhteisölliseen oppimiseen ja dialogiin ei ole, sen merkitys ymmärtämiseen ja tietämykseen on suuri. Jos molemminpuolinen viestintä toimii, ja molemmat osapuolet ymmärtävät toisiaan ja alkavat tunnistaa toisen osapuolen erityisominaisuuksia, ollaan jo matkalla kohti toisen ymmärtämistä. Kulttuurienväliset viestintätilanteet ja niissä onnistuminen kasvattavat motivaatiota ja sopeutumista suomalaiseen yhteiskuntaan. Motivaation voimakkuus on sidoksissa sosiaalisiin suhteisiin ja tämä puolestaan vaikuttaa uusien asioiden oppimiseen ja ymmärtämiseen. (Pietilä 2013, 48-50.)

Kieli on avainasemassa ihmisten välisessä kommunikaatiossa ja siten myös kulttuurienvälisyydessä. Kun ihminen vaihtaa asuinmaata, hän useimmiten kohtaa myös uuden kielen. Kohdemaan kielipolitiikalla on merkittävä rooli siinä, miten maahanmuuttajan oman äidinkielen ylläpitämiseen suhtaudutaan: pyritäänkö sitä ylläpitämään ja vahvistamaan vai pääsemään siitä eroon ja miten hänelle pyritään opettamaan uuden maan kieltä vai pyritäänkö lainkaan. Äidinkielen osaaminen on yhteydessä toisen kielen oppimiseen. Jos resursseja jaetaan ja tuetaan äidinkielen oppimista osana esim. lapsen kielellistä ja kognitiivista kehitystä, voidaan kehittää ajattelua, itseilmaisua ja viestintätaitoja, sosiaalisia suhteita ja maailmankuvaa. Tällä tavoin annetaan myös tunnustusta ja annetaan tasavertaisuuden kokemuksia ja tuetaan identiteetin kehittymistä. (Lasonen, Halonen, Pini Kempainen & Teräs 2009, 24, 31.)

Kieltä voidaan arvostaa eri tavoin: mikä on ensimmäinen kieli, mitä kieltä osataan parhaiten, mitä taas käytetään tai mihin identifioidutaan. Suomessa jokaiselle rekisteröidään äidinkieli, joka perustuu alaikäisillä vanhempien ilmoitukseen. Suomen kielen oppimista ja vahvistumista pidetään usein tärkeänä, jotta opiskeluun ja työllistymiseen olisi tasavertaisemmat mahdollisuudet. Osalla esimerkiksi nuorista suomi saattaa olla vahvin kieli. Osa taas on monikielisiä. Ystävyysuhteilla on ratkaiseva merkitys eri-ikäisten kielen oppimisen kannalta. Monet eivät kuitenkaan tunne välttämättä yhtään suomalaista. Suomen kieltä saatetaan pitää vaikeana erityisesti siksi, että koetaan, että ei ole ketään, kuka puhuisi sitä heidän kanssaan. Kun omista asioista ei pysty itse puhumaan, saattaa tuntea riittämättömyyttä. (Mubarak, Nilsson & Saxen 2015, 203-207.) Moni haluaisi oppia ja opiskella suomen kieltä. Siihen liittyy kuitenkin erilaisia haasteita. Kielikurssia voi joutua odottamaan tai kielikurssilla ei ole jatkumoa. Toisaalta ihmisten ollessa erilaisia, kielikurssi voi olla sopiva toiselle, kun taas toiselle ei. Samalla kurssilla on saattanut olla yliopisto- tai korkeakoulututkinnon suorittaneita ja luku- ja kirjoitustaidottomia, jolloin opiskelijoiden lähtökohdat kielen oppimiselle ovat hyvin erilaiset. Kurssi on ehkä ollut suunnattu esimerkiksi siivoojaksi tai myyjäksi suunnitteleville eikä yliopistotutkinnon suorittaneille. Edelleenkin kielikoulutus ei välttämättä ole suunnitelmallista tai pitkäjänteistä. Kursseja ei välttämättä ole tarpeeksi ja niiden taso vaihtelee. Tilanne myös vaihtelee eri

puolilla maata. Kurssit eivät välttämättä ole tehokkaita eivätkä valmista kielikokeiden suorittamiseen, jolloin esimerkiksi työn saaminen voi olla entistä haastavampaa. (Mubarak ym. 2015, 208, 209.)

3.5 Työ kahdensuuntaisen kotoutumisen tukena

Suomea ja suomalaista työelämää pidetään kulttuurisesti yhtenäisenä kokonaisuutena. Etnisesti erilaisesta ryhmästä tuleva henkilö edustaa usein erilaisuutta ja kuuluu "muihin". Kuitenkin Suomen työikäinen väestö muuttuu koko ajan monimuotoisemmaksi, joka ilmenee esimerkiksi etnisyytenä, kansallisuutena, rotuna, sukupuolena, sukupolvena tai maailmankatsomuksena. Työpaikoillakin henkilöstö tai asiakkaat edustavat yhä useammin eri etnisiä ryhmiä. (Korhonen & Puukari 2013, 48.) Maahanmuuttajat ovat mahdollista työvoimaa suurten ikäluokkien eläköityessä ja eläköidyttyä. (Nieminen, Sutela & Hannula 2015, 3, 7.) Maahanmuuttajien työllistyminen vie kuitenkin usein aikaa. Siihen vaikuttavat monet seikat, esimerkiksi maahanmuuttajan tilanne ja työhistoria sekä lähtö- tai kotimaassa ja uudessa kotimaassa sekä aika uudessa kotimaassa. Lisäksi maahan muuttamisen ajankohdalla on todettu olevan merkitystä: 1990-luvun lopussa muuttaneiden työllisyys on alhaisempaa kuin esimerkiksi 2000-luvulla muuttaneiden. (Heikkilä & Lyytinen 2019, 326.) Maahanmuuttajien reitit koulutukseen ja työelämään ovat pitkiä ja voivat sisältää tyhjäkäyntiä, päällekkäisyyksiä ja epätarkoituksenmukaisia opintoja. Myös vaikeus hyödyntää Suomen ulkopuolella suoritettua koulutusta työmarkkinoilla lisäävät työmarkkinoiden haasteellisuutta ja sitä, että maahanmuuttajien osaamista ei osata hyödyntää. (Antikainen 2010.)

Maahanmuuttajat ja heidän lapsensa muodostavat jo nyt merkittävän väestönsosan monissa Euroopan Unionin maissa. Tulevaisuudessa tämä kehitys näkyy enemmän myös Suomessa. Uuteen asuinmaahan kotoutumisessa ja yhteiskuntaan sisälle pääsemisessä keskeisessä roolissa on pääseminen mukaan työmarkkinoille. (Teräs, Lasonen & Sannino 2010, 106.) Maahanmuuttajien tulo Suomeen työhön nähdään usein viimeaikaisen globalisaation seurauksena. Ihmisten liike työn tai turvallisemman ja paremman

elämän toivossa ei kuitenkaan ole uusi ilmiö. Suomessa työn arvostaminen tienä yhteisön jäsenyyteen elää vahvasti ja näkyy myös suhtautumisessa maahanmuuttajiin. (Wrede & Nordberg 2010, 12, 13.) Monet tutkimukset ovat kuitenkin osoittaneet, että Euroopan ulkopuolelta muuttaneita kohdellaan työnsaannissa epätasa-arvoisesti. Heidän kohdallaan voidaan puhua syrjinnästä. (Teräs ym. 2010, 106.) Epätasa-arvoinen kohtelu vaikuttaa maahanmuuttajien työmarkkina-asemaan. Syrjintä hidastaa työllistymistä. Esimerkiksi täydellistä kielitaitoa voidaan vaatia, mutta hakijalle ei kuitenkaan kerrota, mitä tällä tarkoitetaan tai millaista kielitaitoa haettavassa tehtävässä edes vaaditaan. (Heikkilä & Lyytinen 2019, 327.) Tutkija Akhlaq Ahmad lähetti 5000 työhakemusta selvittääkseen miten hakijan nimi vaikuttaa menestykseen työnhaussa. Tämän perusteella hän analysoi tuloksia. Suomalaisnimiset työnhakijat saivat haastattelukutsuja ylivoimaisesti eniten. Hän ei odottanut hakijoiden taustan olevan näin merkittävä tekijä. Kuitenkin Suomi on lähitulevaisuudessa sellaisessa tilanteessa, jossa suuri joukko ei-valkoihoisia tai vieraskielisen nimisiä suomalaisia on astumassa työmarkkinoille. Ahmadin on huolissaan heidän tulevaisuudestaan ja siitä, että heidän taustansa muodostuu ongelmaksi heidän ”kotimaansa” tähden, paikan jossa he eivät välttämättä ikinä ole käyneetkään. (Ahmad 2019, 19, 20.)

Työ- ja urahaaveita saattaa usein olla hankalaa saavuttaa tai toteuttaa Suomessa. Työelämä asettaa paineita, ja nämä kohdistuvat erityisesti myös maahanmuuttajiin. Suhtautuminen maahanmuuttajiin voi olla hyvin ristiriitaista. Maahanmuuttajan voidaan ajatella olevan pakolainen, mutta samalla työssä pitäisi menestyä. Jos hän ei työllisty, hänen mahdollisesti ajatellaan elävän ilmaiseksi yhteiskunnan rahoilla. Kuitenkaan työllistymiseenkään ei välttämättä suhtauduta myönteisesti, koska maahanmuuttajan ajatellaan ehkä silloin vievän suomalaisten työpaikan. Työ on monella ollut osa identiteettiä ja sen puuttumiseen voi olla vaikea sopeutua. Monen mielestä iso osa potentiaalia jää hyödyntämättä. Monet kokevat joutuvansa edustamaan koko yhteisöään. Onnistumisen paine voi olla kova, koska jos epäonnistuu, se saattaa heijastua koko yhteisöön. (Mubarak ym. 2015, 237, 238, 241, 244, 247.) Yhteiskunnan sosiokulttuuriset jaot, kuten etniset hierarkiat tai sukupuoli, lomittuvat yhteen työelämässä tuotettujen ammatti-, pätevyys- ja koulutusjakojen kanssa, jotka myös ovat riippuvaisia yhteiskunnallisista jaoista. (Wrede & Nordberg 2010, 22.)

Maahanmuuttajien työelämässä kohtaamia ongelmia ei voi tarkastella vain ainoastaan työelämän näkökulmasta, vaan yhteisöön kiinnittymistä tulisi tarkastella yksilöllisenä prosessina. Kotoutumisessa elämäntulon osana on kysymys yksilön ja yhteiskunnan vuorovaikutuksesta, jossa vastuu on molemmilla osapuolilla. (Wrede, Nordberg & Forsander 2010, 276.)

Monimuotoisuuden huomioon ottaminen työyhteisöissä edellyttää vähemmistöjen näkökulmien huomioon ottamista ja erilaisten toimintavalmiuksien näkemistä. (Korhonen & Puukari 2013.)

Usein se ammattitaito, joka henkilöllä on Suomeen muuttaessaan, ei ole sellaisenaan käytettävissä suomalaisilla työmarkkinoilla. Maahanmuuttaja tarvitsee ohjausta ja neuvoa siinä, miten hänen aikaisempi koulutuksensa ja työkokemuksensa saataisiin parhaiten käyttöön uudessa maassa ja miten sitä pitäisi täydentää. Maahanmuuttajat tarvitsevat tietoa suomalaisesta yhteiskunnasta, koulutusjärjestelmästä, tutkintojen rinnastamisesta ja omista mahdollisuuksista suhteessa yhteiskunnan tarjoamiin eri vaihtoehtoihin. (Suokonautio 2007, 78.) Poistamalla esteitä, kehittämällä nykyisiä keinoja, perehdyttämällä, kehittämällä työnantajien vastuuta ja roolia, antamalla taitokoulutusta ja kieltenopetusta sekä helpottamalla asunnon saamista voidaan helpottaa kotoutumista. (Ahokas 2010, 10-11.) Maahanmuuttajien työelämäpolkujen yhdeksi vaihtoehdoksi on myös kokeiltu ryhmäohjauksen menetelmiä, joiden avulla voidaan opetella jäsentämään omaa osaamista ja vertaamaan sitä Suomen työmarkkinoiden vaatimuksiin. Samalla saadaan myös vertaistukea ja opetellaan sen hyödyntämistä esim. tiimi- ja vuorovaikutustaidoissa, jotka ovat tärkeitä oppeja suomalaisessa työyhteisössä toimimiseen. (Kemppainen 2014, 125.)

4 KOKEMUSASIAANTUNTIJUUS

4.1 Yleistä määrittelyä

Kokemusasiiantuntijuus-käsitteen voidaan ajatella syntyneen Isossa-Britanniassa 2000-luvun alkupuolella, kun sosiaali- ja terveyspalveluiden käyttäjille haluttiin luoda uudenlaista roolia. Palveluiden käyttäjät olivat mukana suunnittelemassa ja järjestämässä palveluita, ja heidän ajateltiin itse voimaantuvan tämän myötä palveluiden kehittymisen lisäksi. Kokemusasiiantuntijuus- ja kokemusasiiantuntijakäsitteitä alettiin käyttää myös Suomessa 2000-luvulla erityisesti mielenterveyspalveluissa, mistä se laajeni eri sektoreille ja eri puolille Suomea. (Meriluoto 2018, 16-19.) Kokemusasiiantuntijuudessa on kysymys hoidon ja avun kohteena olemisesta siirtyminen omien kokemusten jakajaksi sekä palveluiden kehittäjäksi (Hietala & Rissanen 2015). Kokemusasiiantuntijuus on taitoa, joka on kehittynyt pitkällisen henkilökohtaisen kokemuksen myötä (Salo 2010). Kaikki kokemusasiiantuntijuuden muodot perustuvat viestintään ja vuorovaikutukseen (Väestöliitto 2016). Kokemusasiiantuntijuus on myös mahdollisuus muuttaa vaikeat kokemukset ja ongelmat ja niistä puhuminen voimaannuttavaksi kokemukseksi. Vaikeat kokemukset on työstettävä asiiantuntijuudeksi koulutuksen, valmennuksen, vertaistuen, mentoroinnin, itseopiskelun tai tehtävissä oppimisen kautta. Myös kyky reflektoida ja välittää kokemustietoa eteenpäin on oleellista sekä tasapainon löytäminen siinä, missä toimintaympäristössä kokemusasiiantuntija työskentelee. Tärkeää on kuitenkin tuoda oma näkökulma esiin. (Salo 2010.)

Kokemusasiiantuntijatoiminta on 2000-luvulla kehittynyt toimintamuoto, joka perustuu kansalais- ja järjestötoiminnan pohjalta syntyneisiin kokemuksiin erilaisista ongelmista ja niistä selviytymisestä saatuun tietoon (Rissanen 2015). Kokemusasiiantuntijatoiminta sijoittuu kansalaistoiminnan ja vapaan vertaistuen sekä lakisääteisten palveluiden ja järjestelmän välimaastoon (Hietala & Rissanen 2015). Kokemusasiiantuntijatoiminnan välitön hyöty ja merkitys ovat siinä, että kuulemalla todellisiin kokemuksiin perustuvia tarinoita myös ammattilaiset saavat käytännön tietoa ja palautetta ja näin he pystyvät osaltaan arvioimaan auttamismenetelmiä, palveluiden sisältöjä ja järjestelmän toimivuuteen liittyviä

kysymyksiä. Toiminnan lähtökohdaksi voidaan ottaa asiakkaan käsitys omasta tilanteestaan sekä halu ja valmius tavoitella siihen muutosta. (Rissanen 2015.) Kokemusasiantuntijatoiminta liittyy usein esimerkiksi sairauteen tai muihin elämänkriiseihin. Pohdittaessa kokemusasiantuntijuutta maahanmuuttajatyössä maahan muutto voidaan nähdä elämän muutoksena, jossa maahan muuttajalla tai maahan muuttaneella on avun- ja tuentarve. TEKO-hankkeessa oleellista oli kahdensuuntainen kotoutuminen, ja kokemusasiantuntijatoiminnan nähtiin tukevan juuri kahdensuuntaista kotoutumista. (Harju, Wallin & Santala 2019, 66-67.) Kokemusasiantuntijatoiminta voi hyödyttää kokemusasiantuntijaa itseään, toisia kuntoutujia, ammattiauttajia sekä sosiaali- ja terveydenhuoltojärjestelmää. Todellisten kokemusten kuuleminen lisää ymmärrystä esim. palveluiden sisältöön ja järjestelmän toimivuuteen liittyvissä kysymyksissä. (Teko-hanke 2019.)

4.2 Kokemusasiantuntija

Kokemusasiantuntija (engl. expert by experience) on henkilö, jolla on omakohtaisia kokemuksia haastavista elämäntilanteista, ja joka on käynyt kokemusasiantuntijakoulutuksen (Teko-hanke 2019). Kokemusasiantuntijalla on kykyä hyödyntää kokemuksiaan muiden parhaaksi. Tärkeää on vertaistuen antaminen ja saaminen, mahdollisuus kuunnella toisten tarinoita ja jakaa asioita. Kokemusasiantuntijana toimiminen on aina vapaaehtoista. (Salo 2010.) Kokemusasiantuntijan roolit ja tehtävät voivat olla moninaisia järjestöissä ja palvelujärjestelmässä (Harju ym. 2019, 65; Hietala & Rissanen 2015). Kokemusasiantuntijan rooli voidaan nähdä asiakkaan osallisuuden mahdollistajana. Kokemusasiantuntijat voivat olla asiakkaan kokemusmaailman avaajia ja he voivat olla asiakkaan mukana keskustelussa ammattilaisen kanssa. Tällöin he voivat toimia välittäjinä ja lisätä esimerkiksi ammattilaisten ymmärrystä asiakkaan tilanteesta ja haasteista. He voivat olla esikuvia ja rohkaista asiakasta. Kokemusasiantuntijat voivat tukea asiakasta olemalla läsnä ikään kuin läheisinä. (Harju ym. 2019, 65.) He voivat toimia erilaisin edellytyksin mm. kokemuskouluttajana, -ammattilaisena, kehittäjänä, tiedottajana, kokemusarvioijana ja -auditoijana, ammattilaisen työparina ja ryhmänohjaajana, tukihenkilönä, vertaispalveluohjaajana tai vartaisneuvojana, -liikuttajana tai -

talousneuvojana. (Hietala & Rissanen 2015.) Kokemusasiantuntija voi toimia kouluttajana erilaisissa oppilaitoksissa, toimia työparina ammattilaisen kanssa sekä edustajana erilaisissa seminaareissa ja mediatapahtumissa. Muita työtehtäviä voivat olla palveluiden arvioiminen, suunnittelu ja kehittäminen, erilaisiin työryhmiin kuuluminen, tukihenkilönä toimiminen, ryhmänohjaus sekä haastattelujen antaminen mm. tutkimusta, opinnäytetyötä, lehtiartikkelia tai tv-ohjelmaa varten. (Teko-hanke 2019). Kokemusasiantuntijoiden kokemukset ja mielipiteet voivat johdattaa uusien tutkimuskysymysten tekemiseen ja tuottaa tärkeää tietoa ja uudenlaista ajattelua. Tällöin voidaan pohtia, miten tutkimuksen kohteena olemisesta voisi siirtyä aktiivisempaan rooliin miettimään, miten ja millaisia uusia tutkimisentapoja ja kehittämistä tulisi toteuttaa. (Hietala & Rissanen 2015).

Teko-hankkeessa ajatuksena oli, että osallistamalla pyritään vahvistamaan yhteisöllisyyttä ja edistämään kotoutumista. Uusia tulijoita autetaan oppimaan suomen kieltä ja kulttuuria. Tässä apuna toimivat kokemusasiantuntijat, jotka ovat aiemmin maahan muuttaneita. Maahan muuttaneet voivat toimia kotoutumisen asiantuntijoina ja opastaa esimerkiksi palveluiden käyttämisessä. Suunnitelmana oli, että koulutuksessa käsitellään esimerkiksi puhe-esityksen teoriaa, omien kokemusten tarinallistamista sekä opetellaan tekemään ansioluettelo suomeksi ja markkinoimaan omaa osaamista. Koulutus olisi laajuudeltaan 30 tuntia. Teko-hankkeessa kokemusasiantuntijoiden kokemus elämisestä vieraassa maassa, Suomessa, toimisi keskustelun perustana. Koulutus mahdollistaisi pohtimaan omaa polkua Suomeen sekä kotoutumista ja sen tuomia haasteita. Kokemusasiantuntijuuden avulla voitaisiin myös kehittää palveluita, pyrkiä muuttamaan asenteita maahanmuuttajia kohtaan ja antaa tukea muille saman kokemuksen läpikäyneille. (Teko-hanke 2019).

Teko-hankkeen kautta yhteensä noin 45 henkilöä suoritti Minä Suomessa-kokemusasiantuntijakoulutuksen. Koulutuksen järjesti Tampereen ammattikorkeakoulu. (Popova 2019, 29.) Teko-hankkeen kokemusasiantuntijakoulutuksen osallistujat olivat tulleet Suomeen eri aikoina, osa oli ollut Suomessa noin vuoden verran, joku taas jo 20 vuotta. Edellytyksenä koulutukseen osallistumiselle oli riittävä suomen kielen taito, koska koulutus järjestettiin suomeksi. Jokaisella oli kuitenkin oma kokemus elämästä

maahanmuuttajana Suomessa. Koulutuksen aluksi keskusteltiin, mitä kokemusasiantuntijana toimiminen tarkoittaa ja ketä kokemusasiantuntijat edustavat. Lisäksi käsiteltiin eettisiä kysymyksiä. Tarinallisuutta toteutettiin ohjaamalla osallistujia kertomaan omaa tarinaansa, matkaa Suomeen, kotoutumista, uuden kotimaan haasteita ja onnistumisia. Tarinan kertominen saattoi toimia terapeuttisena kohtaamisena omien vaikeiden kokemusten käsittelemisen kautta. Osalle koulutus saattoi toimia osana omaa kuntoutumista ja selviytymistä, vaikka osallistuja ei vielä ollutkaan valmis kertomaan omaa tarinaansa. (Harju ym. 2019, 67, 68.)

Kokemusasiantuntijakoulutuksessa mukana olleiden mukaan kokemusasiantuntijat voisivat toimia useissa eri tehtävissä. Viranomaiset ja ammattilaiset voisivat hyödyntää kokemusasiantuntijoiden osaamista ja tietämystä esimerkiksi siinä, kuinka palvelujärjestelmä voisi paremmin vastata maahanmuuttajataustaisten ihmisten tarpeisiin. Kokemusasiantuntijat voisivat olla mukana kehittämässä eri palveluja sekä lisätä ymmärrystä maahanmuutosta ja sen haasteista. He voisivat myös tehdä vaikuttamistyötä asenteiden muuttamiseksi sekä kannustaa ja rohkaista muita maahanmuuttajia kotoutumisprosessissa. Lisäksi he voisivat valmentaa ja ohjata viranomaisia kohtaamaan maahanmuuttajia ja tarkistaa maahanmuuttajille suunnattua tiedottamista ja ohjausta, jotta se vastaisi maahanmuuttajien tarpeisiin ja sen avulla tavoitettaisiin maahanmuuttajat. (Harju ym. 2019, 70.)

5 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

5.1 Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoite

Opinnäytetyömme tarkoitus oli selvittää, millaista tukea ja millaisia palveluja maahanmuuttotaustaiset ihmiset kokevat tarvitsevansa, ja miten maahan muuttaneet tulisi erilaisissa palveluissa kohdata. Miten kahdensuuntaisuus toteutuu kotoutumisissa ja arjen kohtaamisissa? Millaista vuorovaikutus suomalaisten ja maahanmuuttajien välillä on?

Opinnäytetyömme tavoitteena oli saada tietoa kotoutumisesta, sitä tukevista toimenpiteistä ja kehittämiskohteista sekä löytää ideoita kotouttamisen kehittämiseksi ja kotoutujan osallisuuden edistämiseksi sekä kotoutujan oman äänen saamiseksi kuuluviin.

Tutkimuskysymys oli:

- Miten kahdensuuntaisuus toteutuu kotoutumisessa?

Täydentäviä alakysymyksiä olivat:

- Mikä tukee kotoutumista ja kotoutujan osallisuutta?
- Mikä on kokemusasiantuntijan näkökulma kotouttamiseen?
- Miten kahdensuuntaista kotoutumista voisi tukea kohtaamisissa?

5.2 TEKO-hanke

TEKO – Tehostettu kotoutuminen – hanke oli ESR:n rahoittama 1.11.2016-31.10.2019 toteutettu hanke. Hanketta koordinoi Tampereen ev.lut. seurakuntayhtymä ja sen osatoteuttajia olivat Tampereen kaupunki, Tampereen yliopisto ja Tampereen ammattikorkeakoulu. Hankkeen kohderyhmä olivat oleskeluluvan saaneet turvapaikanhakijat, kotoutumisprosessin alkuvaiheessa olevat kiintiöpakolaiset sekä muut työelämän ulkopuolella olevat maahanmuuttajat. Lisäksi osa kohderyhmää olivat Tampereen kaupungin

sosiaalipalvelujen ja maahanmuuttajien kanssa työskentelevät työllisyyspalvelujen ja mielenterveys- ja päihdepalvelujen työntekijät. Välillisesti kohderyhmänä olivat Hervannan asukkaat ja toimijat. Hankkeen tavoitteena oli edistää kahdensuuntaista kotoutumista Hervannan alueella. Hankkeen pyrkimyksenä oli luoda monialainen ja osallisuutta mahdollistava malli, jossa sekä uudet tulijat että alueen muut asukkaat nähdään yhdessä aktiivisina toimijoina. Keskeisenä nähtiin kaikkien yhteinen ja tasa-arvoinen osallisuus keskinäistä vuorovaikutusta kehittämällä ja yhdessä tekemällä. Yksilön osallisuutta vahvistamalla voitaisiin tukea maahanmuuttajan kotoutumista ja kantasuomalaisen valmiutta ottaa tulija vastaan. Kulttuurien kohtaaminen ja dialogisuus tukevat yhteisöllisyyden kasvattamista. Näin maahanmuuttajilla olisi mahdollisuus tottua uuteen ympäristöön ja täällä jo olevat taas tottuivat uusiin tulijoihin. (Popova 2019, 21, 22, 27, 28)

Hankkeen tavoitteena oli myös kohderyhmään kuuluvien elämänhallinnan tukeminen matalan kynnyksen palveluneuvonnan avulla, jossa olisi mahdollista saada muun muassa omakielistä neuvontaa. Ajatuksena oli, että kaikki hankkeen toiminta lähtisi asukkaiden tarpeista ja siinä hyödynnettäisiin heidän voimavarojaan. Keskeistä oli myös kehittää ja kokeilla uudenlaista työkulttuuria monimuotoistuvan ja monikulttuuristuvan yhteiskunnan ihmisten tarpeisiin resurssien vähetessä. (Popova 2019, 27, 28.) Osallistamalla pyritään vahvistamaan yhteisöllisyyttä ja edistämään kotoutumista. Uusia tulijoita autetaan oppimaan suomen kieltä ja kulttuuria. Tässä apuna toimivat kokemusasiantuntijat, jotka ovat aiemmin maahan muuttaneita. Maahan muuttaneet voivat toimia kotoutumisen asiantuntijoina ja opastaa esimerkiksi palveluiden käyttämisessä. (Teko-hanke 2019). Hankkeen toimintaa kehitetään moniammatillisessa projektiryhmässä. Oppilaitoksista saadaan uutta tutkimustietoa ja siihen liittyvää valmennusta mm. Tampereen yliopiston sosiaalityöntekijöille suunnatuissa Praksis-kahviloissa, joissa kehitetään jalkautuvia asiakastyön menetelmiä. (Teko-hanke 2019.)

5.3 Tutkimusmenetelmä

Toteutimme opinnäytetyömme kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena. Laadullisen tutkimuksen tavoitteena ei ole tilastollinen yleistettävyys. Siinä pyritään esimerkiksi kuvaamaan tai tulkitsemaan teoreettisesti jotain ilmiötä tai ymmärtämään jotain toimintaa tai tapahtumaa. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 85, 75.) Tutkimuksemme teimme teemahaastatteluna. Valitsimme haastattelulle aihealueita, jotka liittyvät kotoutumiseen. Haastattelut eivät olleet etukäteen liian rajattuja, vaan pyrimme antamaan ihmisille tilaa viedä oman henkilökohtaisen tarinansa ja kokemustensa kautta kerrontaa eteenpäin. Näin saisimme paremmin selvitettyksi jokaisen ajatuksia ja huomioita liittyen kotoutumiseen. Hirsjärven & Hurmeen (2015) ja Tuomen & Sarajärven (2013) mukaan teemahaastatteluissa pyritään huomioimaan ihmisten tulkinnat ja heidän merkityksenantonsa ja ihmisten vapaalle puheelle annetaan tilaa. Teemahaastattelu sopi meille myös siksi, että se on keskustelunomainen tilanne, jossa käydään läpi ennalta suunniteltuja teemoja ja keskusteluista voi löytää useampia ulottuvuuksia kuin esim. strukturoidussa haastattelussa. Lisäksi teemahaastattelussa on muista puolistrukturoiduista menetelmistä poiketen ainoastaan haastattelun aihepiirit samat, mutta kysymykset voivat vaihdella. Toisaalta teemahaastattelu ei kuitenkaan ole aivan vapaa ja poikkeaa näin syvähaastattelusta. (Hirsjärvi & Hurme 2015, 48.)

Teemahaastattelu pohjautuu Mertonin, Fiskin ja Kendallin (1956) fokuoituun haastatteluun, mutta eroaa siitä siltä osin, että haastateltavilta ei edellytetä yhteistä kokemusta jostakin tilanteesta. Sen sijaan merkityksellistä on kunkin elämysmaailma ja määritelmä eri tilanteista. (Hirsjärvi & Hurme 2015, 47, 48). Haastatteluun voidaan kuitenkin valita henkilöitä, joilla on tietoa aiheesta ja kokemusta tutkittavasta ilmiöstä (Tuomi & sarajärvi 2013, 74). Haastattelussa haastateltavan on tärkeää olla subjektina ja hänellä on tärkeää olla mahdollisuus kertoa mahdollisimman vapaasti ja saada äänensä kuuluviin. Vastauksia on mahdollista selventää ja toisaalta esittää tarkentavia kysymyksiä. (Hirsjärvi & Hurme 2015, 47, 48.) Kysymyksiä voi toistaa, väärinkäsityksiä voi korjata, ilmauksia ja sanamuotoja voi selventää ja haastateltavan kanssa voi keskustella (Tuomi & Sarajärvi 2013, 73). Vastauksen suuntia ei voi ennalta tietää, ja vastaukset voivatkin olla monitahoisia (Hirsjärvi & Hurme 2015, 35). Haastattelussa ei kuitenkaan voi kysyä mitä tahansa, vaan siinä pyritään

saamaan merkityksellisiä vastauksia tutkimuksen tarkoitukseen ja tutkimustehtävään liittyen. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 85, 75.)

Haastattelu on joustava menetelmä. Kysymysten muoto oli teemahaastattelussamme kaikille sama, mutta voimme vaihdella kysymysten järjestystä (Tuomi & Sarajärvi 2013, 73). Tärkeää oli se, että haastateltavat voivat vastata omin sanoin. Se, että kysymykset on määrätty ennalta antaa kuitenkin mahdollisuuden haastattelijalle vaihdella niiden sanamuotoa. (Hirsjärvi & Hurme 2015, 47.) Teemahaastattelussamme näkökulma oli valittu ja tarkastelimme tutkittavaa ilmiötä tietyn rakenteen kautta, mutta pyrimme antamaan jokaiselle mahdollisuuden valita itse sanottavansa ja kertoa subjektiivisista kokemuksistaan. Näin pyrimme selvittämään yksilöiden kokemuksia, ajatuksia, uskomuksia ja tunteita ja heidän omia määritelmiään. Ihmisten omat tulkinnat asioista olivat keskeisiä, ja niiden merkitykset syntyivät vuorovaikutuksessa. Haastattelun voidaan ajatella olevan ihmisten välistä viestintää ja se perustuu kielen käyttöön (Hirsjärvi & Hurme 2015, 48). Haastateltavat voidaan nähdä sekä sanomien lähettäjinä että vastaanottajina. Haastattelijan ja haastateltavan välillä on yhteyksiä, jotka toimivat kanavina vaikuttavien sanomien lähettämiseksi. Kielellä on keskeinen merkitys haastattelussa. Haastatteluun osallistuvat pyrkivät käsitteillä kertomaan omaa suhdettaan maailmaan. Haastattelijalla taas pyrkii selvittämään, miten haastateltavan eri asioiden merkitykset rakentuvat. Haastattelussa luodaan myös uusia ja yhteisiä merkityksiä. Vastaukset heijastavat siis haastattelijan läsnäoloa ja tapaa kysyä kysymyksiä sekä edellisiä kysymyksiä ja vastauksia. Haastattelu on kaksisuuntainen vuorovaikutustilanne. Haastateltavan kyvyt ja ajatuskulku tulisi huomioida, jotta päästäisiin kussakin aiheessa pintaa syvemmälle. (Hirsjärvi & Hurme 2015, 49, 53.) Vuorovaikutuksella ja sen sujumisella on merkitystä. Muun muassa kuuntelutaito, ystävällisyys ja vaistonvaraisuus antavat haastatteluun arkisen vuorovaikutuksen piirteitä. (Kuula & Tiitinen 2010, 448, 449.)

5.4 Tutkimusaineiston kokoaminen

Haastattelimme 4 maahanmuuttajakokemusasiantuntijaa, jotka olivat osallistuneet Teko-hankkeen myötä Tampereen ammattikorkeakoulussa järjestettyyn kokemusasiantuntijakoulutukseen. Haastatteluidemme kohdejoukoksi pyrimme saamaan sellaisia kokemusasiantuntijoita, jotka olivat asuneet jo jonkin aikaa Suomessa. Näin todennäköisimmin saisimme aineistoa siitä, miten kotoutumisen prosessi eri vaiheissaan on heidän kokemanaan toiminut. Toisaalta he pystyisivät myös peilaamaan sitä, miten kokemusasiantuntijakoulutus on auttanut heitä kotoutumisessa ja antamaan omakohtaisia näkemyksiä, miten ja mihin suuntaan palveluja tulisi kehittää, jotta osallisuuden ja toimijuuden näkökulma toteutuisi paremmin. Laadimme lyhyehkön ja mahdollisimman selkeän esittelykirjeen, jonka koulutuksessa opettajana toiminut välitti sähköpostitse koulutukseen osallistuneille. Opettaja välitti haastatteluun lupautuneiden yhteystiedot. Teko-hankkeen hankepäällikkö välitti meille myös kokemusasiantuntijakoulutuksen käyneiden ja haastatteluun lupautuneiden yhteystiedot. Me olimme sähköpostitse yhteydessä haastateltaviin ja sovimme haastatteluajankohdan ja -paikan. Teimme osan haastatteluista koulullamme Tampereen ammattikorkeakoulussa ja osan haastateltavien kotona. Teimme haastattelut yksilöhaastatteluina. Teimme haastattelut suomeksi, mutta tarvittaessa olisimme voineet tehdä ne englanniksikin. Harkitsimme opinnäytetyön prosessin alussa myös haastatteluja tulkin välityksellä, mutta aiheen ja haastateltavien tarkennuttua päädyimme haastatteluihin suomeksi ilman tulkkia. Lisäksi kokemusasiantuntijakoulutukseen osallistui henkilöitä, joilla oli riittävä suomen kielen taito, koska koulutus toteutettiin suomen kielellä. Teimme haastattelut yhdessä ja jaoin teemat, joita kysyimme keskenämme vuorotellen. Oli erityisen tärkeää kiinnittää huomiota siihen, että tulimme haastateltavien kanssa molemmin puolin ymmärretyiksi tarkentamalla kysymyksiä ja vastaksia ja esittämällä tarkentavia kysymyksiä puolin ja toisin. Äänitimme molemmat kaikki haastattelut. Pyrimme näin välttämään mahdolliset eteen tulevat ongelmat, esimerkiksi sen, että emme ymmärtäisi jotain kohtaa tai haastattelut eivät jostain syystä tallentuisi.

5.5 Tutkimusaineiston analysointi

Haastatteluaineiston analyysissa vuorovaikutuksella on merkitystä tiedon tuottamisprosessin osana. Analyysissa voidaan pohtia, millainen tutkijan rooli on ollut aineiston keräämisessä: onko hän esimerkiksi osallistunut vuorovaikutukseen vai tulkitseeko hän muiden tekemiä aineistoja. On hyvä pohtia, missä määrin ja miten haastattelu esimerkiksi pohjautuu kahden eri kulttuurin edustajien väliselle vuorovaikutukselle haastateltavien ja haastattelijan edustaessa eri kulttuureja. Analysoitaessa on kiinnitettävä huomiota siihen, että ei esimerkiksi ylitulkitse kulttuurin vaikutusta, vaan ymmärtää yksilöiden väliset erot. Tämä on toki hyvä huomioida myös toisinpäin, jotta ei alitulkitse. (Pietilä 2010, 414, 415, 420.) Meidän roolimme tutkimuksessamme on ollut toimia itse haastattelijoina ja kerätä aineisto sekä tulkitseä ja analysoida sitä. Olemme käyttäneet tutkimuksessamme teoriapohjana aiemmin tehtyjä tutkimuksia eli muiden kokoamaa aineistoa ja peilanneet tuloksiamme näihin. Teimme kaksi haastatteluista haastateltavien kotona. Suomalaiselle kulttuurille ei välttämättä ole kovin tyypillistä, että itselle tuntemattomia ihmisiä kutsutaan kotiin. Pohdimme, oliko haastateltaviemme omalla kulttuuritaustalla mahdollisesti vaikutusta siihen, että pääsimme heidän koteihinsa. Emme kuitenkaan voi täysin varmasti todeta, että sillä oli vaikutusta.

Litteroimme haastattelut ja analysoimme aineistoa sisällönanalyysillä. Käsitelimme tutkimustuloksia haastatteluiden sisällöstä käsin ja etsimme vastauksia tutkimuskysymyksiin opinnäytetyön teoreettiseen viitekehykseen peilaten. Aineistolähtöisessä analyysissa tavoitteena on luoda tutkimusaineistosta teoreettinen kokonaisuus. Laadullisen tutkimuksen aineistossa on usein paljon mielenkiintoisia asioita eikä niitä kaikkia ole välttämättä osannut ajatella tulevan esiin. Onkin tärkeää, että analysoitaessa miettii ensin, mikä on tärkeää ja kiinnostavaa ja valittava ne mukaan. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 91, 92, 95.) Merkitsimme tutkimuskysymyksen kannalta tärkeät asiat ja keräsimme niitä yhteen. Teemoittelimme näitä asioita sen mukaan, miltä osin ne mihinkin teemaan ja tutkimuskysymykseen tutkimuksessamme kuuluivat. Haastatteluissamme tuli esille monia mielenkiintoisia asioita, mutta pyrimme tässä työssämme rajaamaan aineiston meidän tutkimuskysymyksiimme peilaten.

5.6 Eettisyys ja luotettavuus

Tutkijoiden ja tutkimuksen tekijöiden on noudatettava hyvää tieteellistä käytäntöä (Mäkinen 2006, 95; Tuomi & Sarajärvi 2013, 132). Muun muassa Suomen yliopistot ja ammattikorkeakoulut ovat sitoutuneet noudattamaan ohjeita hyvästä tieteellisestä käytännöstä. Haastateltavalla on esimerkiksi oikeus keskeyttää haastattelu tai kieltäytyä haastattelusta, vaikka hän olisi siihen lupautunut. (Mäkinen 2006, 95.) Ihmisoikeudet ovat ihmisiin kohdistuvan tutkimuksen perusta. Tutkijan on kerrottava tutkittavalle tutkimuksen tavoitteet, menetelmät ja mahdolliset riskit ymmärrettävästi. Tutkijan on myös varmistettava, että tutkimukseen osallistuva tietää, mistä tutkimuksessa on kyse. Tutkimus ei saa aiheuttaa osallistujalle vahinkoa millään tavalla, ja tutkimustiedon on oltava ehdottoman luottamuksellista ja tutkittavien henkilötietoja ei saa tuoda esille ulkopuolisille. Tutkijan on ylipäättään noudatettava sopimuksia eikä vaarantaa rehellisyyttä tutkimuksessa. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 131.) Luottamuksellisuuteen, aineiston käyttämiseen ja säilyttämiseen liittyvät seikat ja sopimukset sekä lupaukset sovitaan yleensä haastattelun alkaessa. Luottamuksellisuus koskee yksittäisiä ihmisiä koskevia tietoja ja niiden tietojen käyttämistä. Luottamus tutkimusaineiston yhteydessä tarkoittaa tutkimukseen osallistuvan luottamusta siihen, että aineistoa käytetään, käsitellään ja säilytetään sovitulla tavalla. (Kuula & Tiitinen 2010, 450.)

Tutkimuksessa on kiinnitettävä huomiota mm. tutkimustulosten yleistettävyyteen eikä esim. liioitella yleistettävyyttä. Mm. siihen, että tutkija ja tutkittavan kulttuurit eroavat toisistaan, liittyy tutkimuseettisiä kysymyksiä, jotka on huomioitava. Samaistuminen toiseen voi olla haastavaa, on kiinnitettävä huomiota myös kielenkäyttöön ja pyrittävä minimoimaan kommunikointiongelmia. Eri kulttuureista ei voi antaa eriarvoista vaikutelmaa. (Mäkinen 2006, 102-108.) On tärkeää myös pohtia, puhuvatko haastateltavat toisen maalaiselle eri tavalla kuin oman maan / kulttuurin edustajalle (Pietilä 2010, 415). Tätä oli meidän tärkeää pohtia esimerkiksi siitä näkökulmasta, miten ja mitä haastateltavat kertoivat Suomeen liittyen. Haastatteluissamme tuli esille hyvien ja positiivisten asioiden lisäksi omakohtaisten kokemusten kautta myös kehitettäviä asioita. Haastateltavat uskalsivat tuoda negatiivisiakin asioita esille. Voisi siis ajatella, että ei ollut niin merkityksellistä, että me haastattelijat olimme suomalaisia.

Ylipäättään voi olla tärkeää pohtia, mitä tahoa haastateltavat ajattelevat haastattelijan edustavan. Kahden kulttuurin edustajien välinen vuorovaikutus tuo tilanteeseen oman erityisyytensä. Lisäksi haastattelijan sukupuolella saattaa joissain tilanteissa olla merkitystä esimerkiksi vuorovaikutuksen kannalta. (Pietilä 2010, 416-418.) Me emme havainneet omissa haastatteluissamme, että eri kulttuuritaustamme olisi ollut esimerkiksi este avoimelle vuorovaikutukselle, vaan keskustelu oli luontevaa.

Kiinnitimme kuitenkin erityistä huomiota yllä mainittuihin seikkoihin ja pyrimme luomaan haastattelutilanteessa tasa-arvoisen ja haastateltavia arvostavan ilmapiirin. Loimme luottamusta jo etukäteen kysyessämme mahdollisia haastateltavia mukaan haastatteluun. Kerroimme vielä etukäteen, miksi haastatteleme, mihin haastattelua käytämme, haastattelun nauhoittamisesta ja äänitteiden hävittämisestä sen käsittelyn ja opinnäytetyöhömme hyödyntämisen jälkeen. Kerroimme avoimesti myös, että haastateltavien henkilöllisyys ei tule työskentelyprosessin aikana eikä työssämme esille ulkopuolisille. Loimme haastattelutilanteessa mahdollisimman rennon tilanteen valitsemalla mahdollisimman neutraalin, rauhallisen ja miellyttävän haastattelupaikan ja aloittamalla haastattelun keskustelemalla rennosti. Voi olla hyvä juurikin jutella hetki jostain muusta, ennen itse haastattelun aloittamista ja aiheeseen menemistä. Haastattelupaikassa ei ole hyvä olla liiaksi muita virikkeitä, jotta haastatteluun voi keskittyä, mutta paikan valinnassa on hyvä huomioida myös haastateltavan näkökulma (Eskola & Vastamäki 2010, 29, 32). Huomioimme tämän ja ehdotimme haastattelupaikakaksi kouluamme, joka oli kaikille tuttu, koska kokemusasiantuntijakoulutus oli järjestetty koulussamme. Osa haastateltavista halusi, että teemme haastattelun heidän kotonaan ja heidän haastattelunsa toteutimme, kuten jo aiemmin mainitsimmekin, tämän toiveen mukaisesti. Kiinnitimme huomiota myös siihen, että emme millään tavalla pyri vaikuttamaan haastateltaviimme tai kontrolloimaan heitä. Esitimme avoimia kysymyksiä teemoittain. Tutkijan on juurikin kiinnitettävä huomiota siihen, että haastateltava voi sanoa, mitä ajattelee, eikä kerro sitä, mitä otaksuu tutkijan haluavan kuulla (Syrjälä, Ahonen, Syrjäläinen & Saari 1996, 153).

6 ENSIN PITÄÄ RIKKOA MUURI

6.1 Kotoutuminen ja kotoutujan osallisuus

Haastatteluissa tuli esille kielen oppimisen ensisijainen merkitys ja vaikutus kotoutumisessa.

Koin että suomen kieli oli sellainen muuri, joka piti rikkoa ensin ja huomasin heti että tää on se ongelma koska tutustuin ihmisiin mutta en pystynyt puhuun. Oli sellainen vaihe että minulle tuli masennus kun olin aivan yksinäinen kun en saanut kavereita minulle tuli sellainen pelko että en osannut kenellekään puhua.

Kielitaidolla on tutkimustenkin mukaan merkittävä vaikutus siihen, miten maahanmuuttaja pystyy käyttämään palveluita ja osallistumaan erilaisiin sosiaalisiin toimintoihin. Kieltä taitamattomilla on suuri riski jäädä syrjään yhteiskunnassa. Haasteita on siinä, millainen esimerkiksi maahanmuuttajan tausta ja elämäntilanne ovat, koska molempien tiedetään vaikuttavan oppimiseen. Lisäksi haasteita on sen suhteen, missä maahanmuuttaja asuu. Isoilla paikkakunnilla kielikursseille voi joutua jonottamaan, pienemmillä paikkakunnilla taas kurssien alkamisvälit voivat olla pitkiä, ja kurssia voi sen vuoksi joutua odottamaan. Toisaalta maahanmuuttaja ei välttämättä ole aina juuri hänelle soveltuvalla kurssilla, mikä voi hankaloittaa kielen oppimista. (Siirto & Hammar 2016, 198.)

Haastateltavat kertoivat, että heidän mielestään kotoutumisessa tärkein asia on oppia suomen kieltä. Heidän mielestään perustaso on ymmärtää ja puhua niin, että selviää arjessa. Heidän mielestään opiskelu pelkästään kielikursseilla ei riitä, vaan on tärkeää harjoitella puhumista käyttämällä rohkeasti kieltä. Puhuminen kantasuomalaisten kanssa on kuitenkin varsinkin aluksi hankalaa, koska haastateltavat kokivat suomalaisten olevan hiljaisia ja ujoja ja "huolehtivan omista asioistaan". Kielen oppiminen on myös keino päästä sisälle kulttuuriin ja kielen oppimalla pääsee osalliseksi uudessa kotimaassa. Kielen oppimisen lisäksi haastatteluissa tuli esille se, että suomen kielellä pitää myös osata tehdä jotain ja käyttää sitä kotoutumisessa. On oltava tavoitteita, joita kohden pitää pyrkiä, ja oppia suomen kieltä hyvin, lähes täydellisesti. Haastateltavilla oli omakohtaisia kokemuksia sellaisista tilanteista, joissa heidän osaamisena jäi kielitaidon taakse.

Työelämään oli ollut vaikea päästä ilman hyvää kielen osaamista. Myös opiskelemaan pääseminen oli ollut todella vaikeaa, ja esim. pääsykokeiden tekeminen samassa ajassa suomalaisten kanssa suomen kielellä koettiin ylivoimaiseksi. Kaiken kaikkiaan suomen oppiminen koettiin eri tavoilla. Yhteistä näille kokemuksille oli se tapa, jolla suomea opetetaan. Haasteiden puolella oli ollut kokemus tyylistä, jolla opetus toteutettiin. Opettaja oli opettanut kirjakieltä ja haastateltavat kokivat, että suomalaisten ystävien kanssa opittiin puhekielen myötä enemmän oikeaa suomea.

Silloin alussa oli niin vaikeaa jutella kun se kieli oli se ongelma mutta se miten mä pääsin nopeasti kotoutumaan oli kun opin suomea ja sitten löysin ja sain suomalaisia ystäviä joiden kanssa opin enemmän tää oikea suomea koska se oikeaa suomea mitä koulussa opetettiin ei oikeasti auta mitenkään ihan turhaan mä tekisin niinku lauseet mitä meille opetettiin ja koko ajan oli kaikille teitittelemällä.

Myös se, että opettaja oli korostanut kielikurssilla useasti sitä, että suomen kielen oppiminen on tosi haastavaa ja vaikeaa oppia, oli vaikuttanut opiskelijoiden asenteeseen jo ennakkoon. Toisaalta taitavaksi muistetun kielen opettajan innostus ja kyky motivoida oppilaitaan oli vaikuttanut paljon siihen, miten omiin oppimiskykyihin suhtauduttiin, ja antanut alkusysäyksen kielen oppimiseen. Kuitenkin suomen kieli oli muuri, joka piti rikkoa ensin, ja siksi haluttiin erilaisista lähtökohdista ja kokemuksista huolimatta mennä sinnikkäästi tätä päämäärää kohti.

Meillä oli ehkä 6-7 erilaista opettajaa ja joka opettaja tulee ja sanoo, mikä teillä on? Mitä opiskelette? Etäpäivä huomenna, se oli kiva, että olin kotona mutta en oppinut siellä mitään ja hän sanoi että se on uusi systeemi ja mä luulin, että myöhemmin sitten opiskelemme mutta kausi loppui ja nyt mulla ei oo mitään, paljon kysymyksiä meillä oli mutta en saanut vastauksia.

Kielen oppimisen ja muun opiskelun ja oman osaamisen osalta haastatteluissa tuli esille, että kannustusta ei ollut riittävästi. Hyvinä kokemuksina tuli esille esimerkiksi luottamus ja pitkäaikaiset ja positiiviset vaikutukset kotoutumisessa ja elämässä.

Tiedättekö millanen tarina mulla on ehkä kaikki ne asiat ei olisi tapahtunut mutta se oli suuri tai oli paras mitä mulle tapahtui ne luotti ja tarjosi mulle sellasta niinku mahdollista se ei tapahtu suomessa paljon mutta niinku mulla kävi sellasta niiku tuuria ja mä arvostan sitä ja käytin tilannetta hyväksi. Samalla he totesivat, että ” se ei tapahdu Suomessa paljon”.

Haastateltavat kertoivat, että rohkaiseminen ja kannustaminen ovat kuitenkin ensiarvoisen tärkeitä. Maahanmuuttajan omaa vastuuta, aktiivisuutta, motivaatiota ja tavoitteita korostettiin. Maahanmuuttajat eivät ole vain avun tai tuen kohteita vaan aktiivisia toimijoita ja osallisia vastuun kantajia. Mahdollisuuksien tarjoaminen ja riittävän tiedon antaminen olivat niitä asioita, joita odotettiin saatavan. Sen jälkeen vastuu mahdollisuuksien ja tiedon hyödyntämisestä on maahanmuuttajalla itsellään. Tarvitaan kuitenkin valmiutta tasapuolisten osallistumismahdollisuuksien tarjoamiseen ja sosiaalisen oikeudenmukaisuuden edistämiseen erilaisilla toimintakentillä kuten koulutuksessa, työssä, vapaa-ajan aktiviteeteissa, terveydenhuollossa, politiikassa ja kansalaisjärjestöissä (Korhonen 2013, 42.) Osallisuus ja osallistuminen ja myös kotoutuminen ovat kytköksissä vuorovaikutukseen erilaisten ihmisten ja tahojen välillä sekä monenlaisten verkostojen ylläpitämiseen ja luomiseen. (Hammar & Katisko 2016, 216.) Onnistumisen ja epäonnistumisen kokemuksia voi oppia vain autenttisen vuorovaikutuksen kautta. Omien sosiaalisten vahvuuksien ja taitojen kehittyminen auttaa toimivampaan vuorovaikutukseen vieraan kulttuurin edustajien kanssa ja tämä auttaa prosessissa, jossa jossain vaiheessa voi huomata, että rajat katoavat ja ihminen kohtaa ihmisen. (Wallin 2013, 85.)

Haastateltavat kertoivat, että omien haaveiden toteuttaminen on haastavaa.

Se on tosi haastavaa että ei olla niin kuin jos joku tulee mä en ei välttämättä se mahdotonta mutta se on hyvin haastavaa niinku mennä sinne tavoitteisiin jos haluat jotakin lapsuudesta hei mä haluan olla (ammattinimike) vaikka ei ole niin helppo.

Maahanmuuttajan omaa osaamista ei ainakaan aina tunnusteta tai kartoiteta, sitä ei tunnusteta, eikä jo olemassa olevalla koulutuksella välttämättä vaikuta olevan merkitystä. Muualla saavutetulla korkeallakaan koulutuksella ei välttämättä siis koeta olevan hyötyä täällä, vaan täällä merkityksellisempää on siis jopa alempi koulutus, kunhan se on täällä suoritettu. Kielitaitoon tai työkokemukseen liittyvät tekijät selittävät kuitenkin vain osan vaikeuksista esim. työllistymiseen liittyen. Merkityksellisiä ovat työnantajien asenteet, sosiokulttuuriset eronteot ja hakijoita etnisen taustan perusteella eriarvoiseen asemaan asettavat rekrytointikäytännöt. (Ahmad 2019, 19, 20.)

Haastatteluissa tuli esille, että opiskelemaan pääsy on haastavaa. Yliopistoon tai korkeakouluun ei välttämättä pääse useista hakukerroista huolimatta. Tämä saattaa aiheuttaa turhautuneisuutta ja motivaation laskua. Haastateltavat kertoivat, että eivät saaneet kannustusta jatko-opiskeluun. Päinvastoin heitä oli ohjattu, jopa painostettu hakeutumaan ammattikouluun helposti työllistävälle aloille lähihoitajiksi tai hitsaajiksi tai suomen kielen kurssien jälkeen töihin helposti työllistävälle ja ns. matalapalkka-aloille mm. siivoojiksi, tarjoilijoiksi tms.

Minulla kanssa on melkein kolme ammattia mistä en oikeasti ole haaveillut mutta minua työnnettiin että jos sä et opiskele tätä esimerkiksi sulle tulee karenssi meille pakotettiin ei meille kerrottu ei annettu vaihtoehtoja. Mun mielestäni silloin oli semmonen avautu tietyt koulutukset jotka he halusivat täyttää.

He kertoivat omasta aktiivisuudestaan ja omatoimisuudestaan. Nämä eivät kuitenkaan välttämättä riittäneet. Kannustaminen ja luottaminen maahanmuuttajien kykyihin, osaamiseen ja taitoihin vaikuttaa olevan sattumanvaraista. Haastatteluissa tuli esille, että eri tilanteissa Suomessa asuessa myös avun, tuen, kannustamisen yms. saaminen on sattumanvaraista. Jossakin vaiheessa kohdalle on osunut ns. oikea henkilö esimerkiksi suomalainen ystävä, jolta on voinut saada psyykkistä tukea tai esimerkiksi tietoa koulutuksesta.

Ja sitten toinen mies hän on vanha mies noin 70 vuotta vanha hän oli monta kuukautta ja yrittää koko ajan auttaa ihmisiä. Hän on vielä meidän ystävä me tavattiin kas viikkoa sitten.

Haastateltavat kertoivat jossain kotoutumisprosessin vaiheessa kokeneensa masennusta ja epäuskoa omaan onnistumiseen.

Toimistossa oli tosi mukava virkailija hän oli myös psykologi ja hän auttoi minua, tosi hyvä, koska välillä tulee semmoinen tilanne en mä jaksa mitään, en mä tiedä mihin mä meen ja sitten ihan sama sen on tärkeä että on vielä joku joka kannustaa, kuuntelee ja ymmärtää ja voi vielä vähän avata mahdollisuuksia, mun mielestä hän on tukenut minua tosi paljon koska monesti ajattelin että mä en jaksa koulua ja annan periksi ja hän keskusteli ja sanoi ”tule käymään”.

Suomalaiset eivät luota helposti, mutta tutustumisen kautta huomattaisiin, että ihmiset eivät kuitenkaan ole niin erilaisia. Tärkeämpää on se, että ei koe rasismia. Haastateltavat kertoivat omista yksinäisyyden kokemuksistaan, joiden vuoksi oli voimakas tunne siitä, että miksi ei tule hyväksytyksi. Ulkopuolisuuden tunne voi olla vahva ja toisaalta myös turhautuminen siihen, kun itse yrittää ja on aktiivinen, eikä sekään riitä. Ikäviä asioita ei haluta muistaa tai puhua huonoista

kokemuksista, mutta kuitenkin niistä kertomisen on tärkeää, jotta asioita voitaisiin viedä parempaan suuntaan.

6.2 Kokemusasiantuntijan näkökulmia kotoutumiseen

Haastateltavat olivat kuulleet kokemusasiantuntijakoulutuksesta ystäviltään tai työn kautta. Ei ollut välttämättä etukäteen selvää, mistä koulutuksessa oli kysymys, vaan se selvisi vasta ns. paikan päällä. Haastateltavat kertoivat, että haluavat auttaa erityisesti Suomeen myöhemmin tulleita maahanmuuttajia ja toivoivat voivansa tehdä erilaisia asioita kokemusasiantuntijana. He olivat käyneet kertomassa omista kokemuksistaan eri paikoissa, mm. oppilaitoksissa, toimineet mentorina ja esiintyneet videolla mm. äitiyteen liittyvien asioiden äärellä. Maahanmuuttajan toimiminen mallina, esimerkkinä ja rohkaisijana sekä kannustajana on aivan eri asia kuin jos suomalainen tekee saman.

Haastatteluissa tuli esille, että maahanmuuttajan täytyy tehdä enemmän töitä kuin suomalaisten saavuttaakseen tavoitteitaan tai menestyäkseen. Vertaisuudella ja koulutuksella on iso merkitys. Haastateltavat kertoivat, että olivat aktiivisia ja yrittäneet, mutta eivät saavuttaneet tavoitetta. Tämä turhautti ja sai kyseenalaistamaan omaa osaamista, pystyvyyttä ja kyvykkyyttä. On kuitenkin helpottavaa ja tärkeää huomata, että myös muilla on samoja kokemuksia. Se luo toivoa ja luottamusta itseän.

Ehkä ei ketään usko kuinka paljon auttaa minua koska kun sä olet että kun sä ajattelet että mä teen ja teen ja olen tosi aktiivinen ja ahkera ja en saa mitään ja ei ketään auta tämä kurssi auttaa ja kun olen käynyt erilaisissa paikassa että se että nyt mä tunnun että se riippuu että ei riipu minusta että se riippuu kenen kanssa sä olet.

Onnistuminen ja tavoitteiden saavuttaminen tai niiden saavuttamatta jääminen ei siis välttämättä ole ns. oma syy, vaan ratkaisevaa on, kohtaako oikean henkilön, jonka myötä pääseekin eteenpäin. Paljon riippuu siis esim. eri tahojen työntekijöistä, mitä palvelua, apua tai tukea saa vai saako.

Haastateltavat kertoivat, että voivat kertoa muille omien kokemusten kautta, mitä ei ehkä kannata kokeilla tai tehdä ja mitä sitten vastaavasti voi saavuttaa ja mikä on mahdollista. Haastatteluissa tuli esille, että voisi kannustaa myös esimerkiksi suomalaisia nuoria ja kertoa, mitä maahanmuuttajana on saavuttanut tai tehnyt.

Näin ollen myös suomalainen pystyy siihen. Halu helpottaa muiden maahanmuuttajien tietä tai polkua tuli haastatteluissa esille kokemusasiantuntijana toimimisen päämääränä. Haastateltavat kertoivat, että jo ennen kokemusasiantuntijakoulutusta he olivat halunneet vaikuttaa siihen, että maahanmuuttajilla olisi hyvä olla ja he kotoutuisivat. Haastatteluissa tuli esille myös, että systeemimme ja järjestelmämme on ainakin osin hyvin jäykkä, jossa yksilöllisyyttä ei huomioida riittävästi.

Kokemusasiantuntijoina haastateltavat kertoivat haluavansa juuri rohkaista muita maahanmuuttajia miettimään ja pohtimaan omia tavoitteita ja toiveita. Omien tavoitteiden ja toiveiden saavuttamien vaatii kuitenkin rohkeutta, työtä ja aktiivisuutta. Haastatteluissa tuli esille, että nyt on helpompaa kuin aiemmin, kun itse tuli Suomeen. Nyt tulijat saavat tietoa ja opastusta paljon erilaisista mahdollisuuksista ja uudesta kotimaastaan.

Heille oikeastaan avataan niinkuin kartta että on tosi helppoo olisin halunnut tietoa enemmän. No mun mielestä muuttaa maasta toiseen maahan on kyllä kaikki vaikeaa, on vaikeaa se vaikka nyt minä näen että tietyt asiat on helppo täällä suomessa niin kuin sanoin näin että ihmisillä tekevät niin kuin kartta mutta niille jotka saapuvat tällä hetkellä varmasti heille on vaikeaa koska kuitenkin se ei ole se että mikä voi olla se syy pelkästään muuttaa jättää oma maa.

Haastateltavat kertoivat, että kotoutumisen alussa maahanmuuttajat tarvitsevat riittävästi tukea, rohkaisua ja kannustusta sekä tietoa mahdollisuuksista, oikeuksista mutta myös vastuusta. Maahanmuuttajan itsensä täytyy hyödyntää mahdollisuutensa, olla avoin, aktiivinen ja rohkea kotoutuakseen. Kokemusasiantuntijat voivat tukea muita kotoutumisessa omien kokemusten kautta antamalla tietoa, rohkaisemalla ja kannustamalla. Kotoutumisen haasteena nähdään kuitenkin muun muassa se, että kotoutumisen alussa palveluja ja apua sekä tukea mahdollisesti saadaan, mutta kotoutumisajan päätyttyä kaikki loppuu ja on selvittävä ilman apua ja tukea.

Elikä sanotaan mä näen se kotoutumisesta miten nykyään Suomessa on rakennettu, on se, että kun maahanmuuttajat ihan mikä tahansa tausta olisi se maahanmuuttaja kun muuttaa Suomeen heille annetaan kaikki niin kuin olisi täällä Suomessa kesä mutta sitten kaikki noi loppuu ja tiedot ja apu ja tuki loppuu kun alkaa se pimeysaika Suomessa ennen talvi missä kaikki liukastuu ja siinä on se suuri ongelma sen takia löytyi maahanmuuttajia joilla on niin paljon masennuksia.

Maahanmuuttajat tarvitsevat apua ja tukea myös myöhemmin elämän kulkiessa eteenpäin ja uusien elämänvaiheiden tullessa vastaan muun muassa lasten myötä. Haastatteluissa tuli esille, että uusien vaiheiden tullessa täytyy taas olla niin kuin uudelleen kotoutumisprosessissa, kun uusista asioista ei tiedä eikä välttämättä ole ketään, keneltä kysyä neuvoa tai kuka auttaisi. Kokemusasiantuntijat voivat auttaa ymmärtäen, että jokaisella on omat kokemuksensa eikä asiat kaikilla mene samalla tavalla. Kieliopetuksen taso vaihtelee riippuen siitä, missä oppilaitoksessa opiskelee. Opiskelemaan tai töihin pääsemisen esteenä vaikuttaa olevan monenlaisia asioita. Juuri vaikeus päästä opiskelemaan ja toisaalta myös työelämään vaikeuttaa mm. somaliasiain asiantuntijaryhmän mielestä voimakkaasti kotoutumista ja kiinnittymistä. Tässä ei valitettavasti aina auta edes se, että on käynyt peruskoulunkin Suomessa. (Hammar & Katisko 2016, 222.)

Haastatteluissa tuli esille myös se, että kotouttamisessa keskitytään liikaa mm. turvapaikanhakijoiden kotouttamiseen. Maahanmuuttajat eivät kuitenkaan ole ainoastaan turvapaikanhakijoita, vaan osa on opiskelijoita, osa tulee töihin ja osa taas esim. perheenyhdistämisen myötä. Kullakin on siis oma tilanteensa, omat tarpeensa, oma taustansa ja oma osaamisensa ja taitonsa. Tätä ei kuitenkaan ainakaan riittävästi huomioida kotouttamisessa ja ylipäätään järjestelmässämme. Yksilöllinen kohteleminen, erilaisten tarpeiden ja tilanteen huomioiminen vaikuttavat myönteisesti siihen, että tuen tarve ei turhaan pitkity, mikä taas vaikuttaa myönteisesti moniin muihin asioihin (Hammar & Katisko 2016, 229).

Haastatteluissa tuli esille, että maahanmuuttaja ei välttämättä saa riittävästi tietoa yhteiskunnasta, systeemistä, palveluista ja tavoista. Mahdollisuuksista, oikeuksista ja velvollisuuksista ei aina tiedetä, vaikka erilaisia neuvontapalveluja onkin. (Siirto & Hammar 2016, 200.) Tietoa ei välttämättä ole omalla kielellä, mikä on haastavaa monelle. Tiedon puuttumisen vuoksi voi joutua tekemään osittain asioita moneen kertaan.

Silloin ei sen takia oli todella haastavaa jouduin mennä monta kertaa paikan päälle kysymään ja yrittämään ja yrittämään ja kysymään. Ja se on niin kuin sanotaan että liukastua liukastua monta kertaa ja niistä niin kuin oppii mutta kuitenkin oli tietyt asiat hyvä.

Välttämättä ei esimerkiksi tiedä omista oikeuksista eikä osaa hakea esimerkiksi sellaista etuutta, johon olisi oikeutettu. Lisäksi monia asioita esimerkiksi lasten

kasvatukseen liittyen, voi olla vaikea ymmärtää, kun niistä ei ole tietoa. Tässä kokemusasiantuntijat voivat olla auttamassa ja tukemassa omalla äidinkielellä. Haastatteluissa tuli esille asiantuntemus siitä, millaista on asua Suomessa maahanmuuttajana ja pyrkimys vaikuttaa asenteisiin. Tämä oli yksi syy miksi haastateltavat olivat halunneet ryhtyä kokemusasiantuntijoiksi. Haastateltavat haluavat kertoa omista kokemuksistaan ja elämästään Suomessa ja toivovat, että tänne tulevilla ja muuttavilla asiat sujuisivat paremmin kuin heillä itsellään oli sujunut.

6.3 Kahdensuuntaisen kotoutumisen tukeminen kohtaamisissa

Haastatteluissa tuli esille, että suomalaiset ja maahanmuuttajat tarvitsevat enemmän avoimuutta sekä rohkeutta ja aktiivisuutta lähestyä puolin ja toisin.

(Entisen asuinpaikkakunnan nimi) mulla oli monta ystävää ei (nykyisen asuinpaikkakunnan nimi) koska he tulivat keskukseen (vastaanottokeskus) ja oli helppo tutustua, he yrittivät näyttää minulle kaikki suomen kulttuuri ruoka, koti, että en tiennyt että teillä on sauna oli monia erilaisia asioita. (Nykyisen asuinpaikkakunnan nimi) oli vähän vaikeeta koska sä ole sun kotona sä et tiedä kuka haluaa tutustua sinuun tai kuka tykkää olla maahanmuuttajan kanssa ja kuka ei.

Ennakkoluulot ovat haasteena lähestymiselle ja kohtaamiselle. Haastatteluissa tuli esille, kuinka maahanmuuttajien parissa sekä eri palveluissa työskentelevien työntekijöiden suhtautuminen ja maahanmuuttajien kohtaaminen vaihtelevat. Maahanmuuttajilla voi olla taustalla kielteisiä ja vaikeita kokemuksia viranomaisista koti- tai lähtömaassaan tai pakomatalla eikä viranomaisiin välttämättä luoteta. Kokemukset nähdyksi ja kuulluksi tulemisesta sekä arvostavasta ja kunnioittavasta kohtaamisesta ja kohtelusta tukevat kotoutumista. Riippuvuus viranomaisista ja eri palvelujen toimijoista voi olla myönteisesti kotoutumista tukevaa eikä sitä hidastavaa tai estävää. (Siirto & Hammar 2016, 200, 201.)

Maahanmuuttajien yhdenvertaisuus arjessa kantaväestön kanssa ei välttämättä toteudu. Myös kantaväestö ja erilaisten laitokset voivat osallistua kotoutumiseen. Kahdensuuntainen kotoutuminen ei aina ole kahdensuuntaista. Vaikka kansalaiset eivät kohtaa maahanmuuttajia vertaisina, heidän ei ehkä nähdä epäonnistuneen kotoutumisessa monimuotoiseen ja monikulttuuriseen

Suomeen. Maahanmuuttajien oman identiteetin tai kielen säilyttämistä ei aina nähdä tärkeänä. Maahanmuuttajayhdistyksien arvo saatetaan nähdä melko suppeasti maahanmuuttajien kotoutumisen tukijoina. Koululaitoksissa maahanmuuttajataustaisia lapsia ja nuoria ohjataan hyväksymään monikulttuurisuutta ja monikielisyyttä. Sen sijaan suomalaistaustaisia oppilaita ei välttämättä ohjata samaan. (Saukkonen 2013a, 138-142.)

Yksilöllinen ja kokonaisvaltainen asiakastyö ei aina toteudu käytännössä. Osittain syy voi olla liian suuri asiakasmäärä työntekijää kohti. Asiakasta kohden varatulla ajalla on merkitystä. Kun aikaa on riittävästi esimerkiksi asiakastapaamisessa, työntekijän tarkkaavaisuus ja kyky kuunnella paranee ja hän voi saavuttaa paremman kontaktin ja syvemmän vuorovaikutuksen asiakkaan kanssa. Vastavuoroinen kohtaaminen ja pysähtyminen ovat tärkeitä.

Menin hakemaan antibiootit terveysasemalta se hoitaja ei halunnut päästää mua lääkärille, selitin kolme kertaa mitkä oli mun oire ja kuitenkin hän sanoi toisin päin lääkärille, se lääkäri antoi minulle nenäsuihkeen ja joku lääkitys joka ei mennyt silmiin, jotka olivat ne kipeät tarvitsin tipat ja hän sanoi minulle mä en voi tehdä siihen enempää ja mä en aio sun takia soittaa uudestaan, tää ei ole Kela mistä voi tulla valittamaan. Nykyään ajattelen ja nään kanssa, se on vaan minun mielipide ja toivon että ei kukaan loukkaannu, nykyään ei ole niin hyvät työntekijät Suomessa.

Luottamuksen mahdollistuminen, sen luominen ja rakentaminen auttavat saamaan kokonaisvaltaisen kuvan asiakkaan tilanteesta. Asiakkaalla on mahdollisuus saada riittävästi tarvitsemaansa tietoa ja tukea, ja molemmilla on mahdollisuus tulla ymmärretyiksi. (Grosset 2019.)

Haastatteluissa tuli esille se, että oikean palvelun, koulutuksen, oikeutetun tuen tms. saaminen voi olla sattumanvaraista. Toimintaa, palveluita ja tietoa voi olla, mutta maahanmuuttaja ei välttämättä niitä saa. Hän ei välttämättä tule kohdatuksi, kuunnelluksi, ymmärretyksi, vaan suoranaista välinpitämättömyyttä ja syrjintää esiintyy eri paikoissa ja tilanteissa. Julkisuudessa puhutaan paljon, kuinka Suomi tarvitsee maahanmuuttajia ja työvoimaa. Täällä on ihmisiä, jotka olisivat halunneet korkeakouluun tai yliopistoon, mutta eivät lukuisien yritysten jälkeen päässeet. Moni korkeakoulutetuista ei ole saanut koulutustaan vastaavaa työtä, vaan työskentelevät siivoojina, bussikuskeina tms. Haastateltavat kertoivat, että täällä opiskelee yliopistoissa ja korkeakouluissa sellaisia ihmisiä,

joilla ei ole ajatustakaan jäädä valmistumisen jälkeen Suomeen. Toisaalta osa heistä, jotka vihdoin pääsivät opiskelemaan ja valmistuivat, ovat lähteneet pois, koska eivät työllistyneet täällä. Se nähdään eräänlaisena menetyksenä myös Suomelle.

Me saimme tietoja että Suomi oli tuomassa ulkomaalaisia tänne koska ne tarvitsee käsivoimia silloin kanssa me ihmeteltiin täällä on käynyt niin paljon ihmisiä vaan koska me näimme sen selkeästi koska me olimme tietyt henkilöt vähän jotka oikeasti taistelimme ja yritimme me olimme koko ajan yrittämässä soittamassa eri paikkaan mitä me voitais tehdä suuri osa heistä jäänyt todella hyvässä työpaikassa ne on mutta suuri osa on muuttanut. Mä uskon että jos noi olisivat jäänyt suomessa ehkä olisi ollut paljon parempi kun ne jotka tulivat vain käymään.

Haastatteluissa tuli esille myös, että esimerkiksi maahanmuuttajille suunnatuissa palveluissa ja niiden saatavuudessa on paikkakuntakohtaisia eroja. Pienillä paikkakunnilla tuki ja apu voi olla yksilöllistä ja riittävää toisin kuin isoilla paikkakunnilla. Toisaalta pienillä paikkakunnilla ei välttämättä ole tarvittavia palveluja. Kuitenkin, jos ns. oikea henkilö löytyy, hän voi olla suureksi avuksi ja tehdä sellaista, mikä ei kuulu työntekijän tehtävänkuvaan. Saatua apua, tukea ja luottamusta sekä mahdollisuuksien avaamista arvostettiin, ja viranomaisten tuki ja ymmärtävä kohtaaminen nähtiin tärkeänä. On oltava itse valmis ottamaan vastuu omasta oppimisesta. Haastateltavat kertoivat tilanteista, jolloin ei jaksakaan eikä tiedä mihin pitäisi mennä tai ottaa yhteyttä. Tästä seuraa tunne siitä, että millään ei ole merkitystä. Kannustus ja motivointi nähdään tärkeämmäksi kuin taloudellinen tuki. Myös mallin saaminen esim. toisilta maahanmuuttajilta heidän tarinoidensa kautta tuo uskoa ja rohkeutta tehdä omia valintoja.

Kannustus ja motivaatio on tärkeämpää kuin vain taloudellinen tuki olen nähnyt myös ulkomaalaisia opiskelijoita joiden taloudellinen tilanne on niin huono mutta se kannustaa heitä opiskelemaan ahkerasti. Muiden maahanmuuttajien pitäisi nähdä näitä. Kaikki haluaisi käydä koulua, täällä kiinnostus koulutukseen latistuu ja latistetaan. Suomalaiset viranomaiset ei luota se oli vaikea mulle. Mä halusin mennä yliopistoon ja ne sano tsemppiä. Fiksu maahanmuuttaja voi katsoa mahdollisuuksista mallia ja katsoa virheistä mallia, silti hänen pitää tehdä itse jotain, pitää tehdä itse töitä, ei ole helppoa.

Haastatteluissa tuli esille suomalaisen järjestelmän joustamattomuus maahanmuuttajien elämässä esimerkiksi varhaiskasvatuksen ja koulun kohtaamisen haasteina maahanmuuttajataustaisten ja heidän perheidensä kanssa. Maahanmuuttajataustaisia lapsia saatetaan kohdella ulkomaalaisina

huolimatta siitä, että he ovat syntyneet Suomessa. Maahanmuuttajanuorten identiteetin kehitys huolestuttaa. Nuoret ovat kasvaneet täällä tai he ovat muuttaneet pieninä tänne ja heille on opetettu koulussa eri tapoja, mikä tuo haasteita, kun kotona ovat eri tavat. He eivät välttämättä tule hyväksytyiksi kotona eivätkä koulussa.

Olen tosi huolissaan enemmän kaikki nuoret mä olen joutunut auttaan nuoria eri tapauksista. Oikeasti nuoret kokevat tosi paljon juttuja koulussa ystävien kautta ja mediassa ne ei uskalla puhua vanhemmille eikä ne uskalla puhua koulussa. Kotona sinun pitää olla näin koska me tullaan tästä maasta ja kasvettu näin ja koulussa heille huudellaan, sää oot Suomessa. Sen takia mä olen yrittänyt näissäkin mukana koska mä toivoisin että ainakin huomenna heitäkin otetaan huomioon.

Haastatteluissa tuli esille, että nykyään pitää ajatella realistisesti sitä, mitä maahanmuuttajat tuovat, mitä heiltä odotetaan ja mikä on se syy miksi heitä autetaan. Kaikkien pitäisi tehdä yhteistyötä, mikä ei aina ole helppoa. Maahanmuuttajien ja suomalaisten tutustuminen ei ole helppoa eikä kohtaamista voi helpottaa koska kulttuuria ei voi muuttaa vain maahanmuuttajia varten. Tutustumista voi vaikeuttaa yhteisen kielen puuttuminen ja ennakkoluulot. Ratkaisevaa on, kun oppii kieltä ja löytää ystäviä. Tutustuminen ja ystävien saaminen voi olla helpompaa, jos on muutettu pieninä Suomeen tai synnytty täällä. Haastateltavat kertoivat huolestaan lasten tulevaisuudesta ja siitä, löytävätkö he paikkansa ja pääsevätkö osaksi suomalaista yhteiskuntaa.

Haastateltavat kertoivat, että luontevia tutustumispaikkoja ovat työpaikat, koulut, äiti-kerhot, erilaiset tapahtumat. On monia paikkoja, minne voi mennä ja tavata siellä suomalaisia. Työyhteisöön mukaan pääseminen ei aina ole maahanmuuttajille helppoa. Ensin pitää tutustua puolin ja toisin sekä rakentaa vuorovaikutusta. Jokainen voisi omalta osaltaan olla osa kahdensuuntaisessa kotoutumisessa:

Oikeesti kaikki me tarvitaan ihan kaikista apua koska kun sä olet kadulla joku hymyilee sinulle ja sitten se tarkoittaa paljon meille kun sää tuut että se tarkoittaa että olet tervetullut että ei aina apua tarvi isoa apua joskus se että pieni apua että voi tehdä paljon.

7 YHTEENVETO

Opinnäytetyössämme selvitimme kahdensuuntaisuuden toteutumista kotoutumisessa. Keskeisenä esille nousi kielen oppimisen merkitys ja vaikutus kotoutumiseen monesta eri näkökulmasta. Jo kielikurssille pääseminen saattaa olla haastavaa. Sitä voi joutua odottamaan tai se ei tue yksilön omaa oppimista. Yksilön omat tarpeet ja käytäntö eivät välttämättä aina kohtaa. Lisäksi kurssien opetuksen tapa ja taso vaikuttavat vaihtelevilta. Kielen oppiminen saatetaan kokea jo alusta saakka liian vaikeaksi moista eri syistä. Myös kannustusta ja rohkaisua kielen oppimiseen ei aina saada riittävästi.

Kielen oppimisessa ja sen käyttämisessä omalla motivaatiolla on suuri merkitys. Sen oppiminen vaikuttaa siihen, kuinka pääsee sisälle kulttuuriin ja osalliseksi uudessa kotimaassa. Kielen oppiminen avaa osaltaan parempia mahdollisuuksia tutustua kantasuomalaisiin, päästä opiskelemaan ja työllistyä sekä saada kotoutumisen kannalta tärkeitä verkostoja. Kielitaidon ja sen myötä kotoutumisen kannalta ensiarvoisen tärkeää on saada mahdollisuuksia kehittää kielitaitoaan vuorovaikutuksessa muiden kanssa eri yhteyksissä ja tilanteissa. Tässä on kuitenkin monenlaisia haasteita.

Kun opiskelemaan ja työhön pääseminen useista yrityksistä huolimatta on vaikeaa, jopa mahdotonta, oman motivaation ylläpitäminen on vaikeaa. Tässäkin kannustuksella ja rohkaisulla on iso merkitys. Oikeastaan kotoutumisessa ylipäättään ja myös opiskelun ja työllistymisen osalta luottamus maahanmuuttajataustaisen omaan osaamiseen ja kykyihin vaikuttaa olevan sattumanvaraista. Omien tavoitteiden asettaminen nähdään tärkeänä, mutta haaveiden toteutuminen on usein kuitenkin vaikeaa, jopa mahdotonta. Maahanmuuttajataustaisia saatetaan painostaa ja ohjata melko suppeasti tietyille aloille. Muualla saavutetulla osaamisella ja tutkinnolla ei vaikuta olevan merkitystä. Toisaalta täällä opiskelemaan pääseminen vaikuttaa olevan usein ylitsepääsemättömän vaikeaa eikä täällä suoritettu korkeakoulututkintokaan takaa työllistymistä koulutustaan vastaavaan tehtävään. Myös kielitaidon puuttumiseen vedotaan usein sekä opiskelussa että työnhakutilanteessa jopa silloin, kun sille ei ole riittävää perustetta.

Usein maahanmuuttajataustaisiin kohdistuvat vaatimukset kotoutumisessa ja uudessa kotimaassa ylipäättään ovat kohtuuttomia ja epätasa-arvoisia suhteessa kantasuomalaisiin. Systemimme on monessa suhteessa melko jäykkä ja maahanmuuttajien oletetaan usein tietävän oikeuksistaan, velvollisuuksistaan ja mahdollisuuksistaan. Tietoa saattaa olla, mutta sen löytäminen ja ymmärtäminen voi olla vaikeaa. Kotoutumisen määrittelyssä ja sille asetetuissa tavoitteissa kotoutuminen nähdään kahdensuuntaisena. Käytännössä tilanne on kuitenkin usein päinvastainen. Oman äidinkielen osaamisen arvoa, muuta osaamista tai taitoja ei nähdä, vaan maahanmuuttajan odotetaan sulautuvan yhteiskuntaamme eikä kahdensuuntaisuus silloin välttämättä toteudukaan. Esimerkiksi kouluelämässä maahanmuuttajataustaisten oppilaiden odotetaan omaksumaan suomalaisen kulttuurin, mutta suomalaistaustaisia oppilaita ei taas kannusteta hyväksymään monikulttuurisuutta.

Kokemusasiantuntijat näkevät, että voisivat olla hyödyksi ja avuksi kotoutumisen eri vaiheissa eri tilanteissa. He voisivat toimia vertaistukena ja kertoa omien kokemustensa pohjalta asioista, joita ei välttämättä kannata tehdä, mutta toisaalta myös asioista, jotka ovat mahdollisia ja joita voisi tavoitella. He voisivat toimia ikään kuin mallina ja esimerkkinä, koska heidän tukensa, rohkaisunsa ja kannustuksensa nähdään kuitenkin erilaisena, kuin kantasuomalaisen. Lisäksi kokemusasiantuntija voisi antaa tietoa, tukea ja apua omalla äidinkielellä, mikä on varsinkin kotoutumisen alkuvaiheessa olevalle ensiarvoisen tärkeää. Kokemusasiantuntijat voivat rohkaista myös tavoittelemaan omia kiinnostuksen kohteita eikä tyytyä vain tarjottuihin vaihtoehtoihin, jotka voivat olla melko yksipuolisia. Kokemusasiantuntijat voisivat tukea ja auttaa myös siinä vaiheessa, kun virallinen kotoutumisaika ja apu loppuvat, mutta apua ja tukea kuitenkin tarvittaisiin eri asioissa. Uusissa vaiheissa esimerkiksi lasten kasvaessa maahanmuuttaja voi kokea aloittavansa kotoutumisen ikään kuin uudelleen, koska tarvittavaa tietoa ei välttämättä saa tai löydä.

Ylipäättään kotoutumisessa ei aina huomioida riittävästi maahanmuuttajien moninaisuutta. Järjestelmä ja sen eri palveluiden ja mahdollisuuksien tarjoaminen voi osittain siitäkin syystä olla liian yksipuolista. Maahanmuuttajia tulee kuitenkin eri syistä, eri maista ja erilaisin taustoin ja heillä jokaisella on omat

taidot ja osaaminen. Edelleen maahanmuuttajien kohtaaminen ja heihin suhtautuminen vaihtelevat eri viranomaisten, heidän kanssaan työskentelevien ja ylipäätään muiden ihmisten taholta. Palveluiden, avun ja tuen saaminen saattaa olla kiinni ns. oikean työntekijän tai muun ihmisen kohtaamisesta. Tällä taas on suuri merkitys ylipäätään kotoutumisen kannalta. Eri tilanteissa ulkopuolisuuden ja kohtaamattomuuden kokemukset saattavat johtaa yksinäisyyteen, toivottomuuteen ja merkityksettömyyden tunteeseen. Tuki, apu ja kannustaminen nähdään taloudellista tukeakin tärkeämpänä. Kahdensuuntainen kotoutuminen ei välttämättä toteudu myös lasten ja nuorten kohdalla huolimatta siitä, että he olisivat syntyneet Suomessa.

Kaiken kaikkiaan haastatteluissa tuli esille toiveikkuus ja toive tulevaisuuden suhteen, mutta samalla myös, se, että tutustumiseen tarvitaan molempia osapuolia ja aikaa.

”Toisilla ei ole muita erilaisia näkökulmia mitä ne näkevät lehdessä ja ne kuuntelevat joka päivä ja on myös toiset jotka on jo käynyt maailman ympäri. Se pitää riittävästi aika mä luulen että loppujen lopuksi ne tulee löytävät toisiamme koska ihmiset olemme erilaisia. Ja se riippuu kanssa mutta molemmilta puolilta se on hyvä varsinkin tässä maailmassa mitä nyt eletään olla avoimin mielin.”

8 POHDINTA

Halusimme opinnäytetyössämme selvittää, miten kahdensuuntaisuus toteutuu kotoutumisessa. Arkielämässä Suomessa syntyviäkin kohdellaan usein ulkomaalaisina. Kohtaaminen ja tutustuminen vaikuttaa olevan molemmin puolin usein hankalaa. Alussa toki yhteisen kielen puuttuminen ymmärrettävästikin hankaloittaa tutustumista. Kuitenkin tämän taakse mennään ehkä liiaksikin. Tutustumisella on puolin ja toisin merkityksensä, mutta maahanmuuttajalle se saattaa luoda tunteen kuulumisesta ja kartuttaa kielitaitoa, jotka taas ovat merkityksellisiä kotoutumisessa.

Etsimme vastauksia kahdensuuntaisuuden toteutumiseen selvittämällä, mikä tukee kotoutumista ja kotoutujan osallisuutta. Maahanmuuttajataustaisen osallisuus ei vaikuta toteutuvan riittävästi eikä heidän oma äänensä pääse erilaisissa tilanteissa ja yhteyksissä kuuluviin. Omien haaveiden toteutuminen vaikuttaa myös olevan haastavaa, mahdotontakin. Maahanmuuttajia ohjataan osittain melko yksipuolisesti sellaisille aloille ja sellaisiin työtehtäviin, joista he eivät itse ole kiinnostuneita. Heitä ei välttämättä kannusteta ja rohkaista riittävästi opiskelemaan tai ei uskota heidän osaamiseensa ja mahdollisuuksiinsa esimerkiksi jatko-opintoihin. Kuitenkin kannustaminen, tukeminen ja rohkaiseminen nähdään jopa taloudellista tukemista tärkeämpänä. Maahanmuuttajien oma osaaminen ja resurssit jäävät monesti taka-alalle, vaikka esimerkiksi työvoiman tarpeesta puhutaankin.

Haastatteleamalla kokemusasiantuntijoita halusimme tuoda esille heidän näkökulmiaan kotoutumiseen. Kotoutumisen eri vaiheissa on tärkeää, että maahanmuuttajat saavat riittävästi tietoa oikeuksistaan ja mahdollisuuksistaan, mutta myös velvollisuuksistaan. Jokaisella on sitten vastuu siitä, että ns. tarttuu mahdollisuuksiin ja pyrkii eteenpäin. Tässä vertaistuella ja kokemusasiantuntijoilla voi olla iso merkitys kotoutumisen tukemisessa esim. välittämällä oman kielistä tietoa ja kertomalla omista kokemuksistaan rohkaisten ja kannustaen kotoutumisessa. Kotoutumisessa yksilöllisyyden huomioiminen, osaamisen ja taitojen tunnistaminen ja tunnustaminen eivät aina vaikuta toteutuvan, vaikka jokaisella on oma taustansa, tarpeensa, voimavaransa, tietonsa ja taitonsa. Opiskelemaan pääseminen ja työn saaminen ovat

osaamisesta huolimatta monesti vaikeaa, jopa mahdotonta. Vaikka opintoja ja jopa korkeakoulututkintokin olisi suoritettu Suomessa, se ei näytä takaavan jatko-opintoihin tai työhön pääsemistä. Kielitaito- ja muut osaamisvaatimukset vaikuttavat olevan osittain jopa kohtuuttomia. Valitettavasti osittain runsaasta ja monipuolisesta toiminnasta ja palveluista huolimatta oikean ja riittävän tiedon ja palveluiden saaminen vaikuttaa kuitenkin olevan sattumanvaraista. Eri tilanteissa ns. oikean henkilön kohtaamisella saattaa olla ratkaiseva merkitys oikean tiedon tai palvelun saamisessa, työllistymisessä tai opiskelemaan pääsemisessä, tavoitteiden luomisessa, ylipäätään kotoutumisessa. Apua ja tukea saatetaan saada kotoutumisen alussa, mutta monella saattaa olla tuen ja avuntarve myös myöhemmin eri elämäntilanteissa, eikä sitä kuitenkaan välttämättä ole silloin saatavilla tai siitä ei tiedetä.

Samalla selvitimme, miten kahdensuuntaisuutta voisi tukea kohtaamisissa. Kielen oppimisen merkitys kahdensuuntaisuuden tukemisessa on suuri. Yksilöllinen, arvostava ja vastavuoroinen kohtaaminen tukevat kahdensuuntaisuutta. Riittävä tapaamiselle ja suunnittelulle varattu aika sekä avoimuus ja rohkeus lähestyä puolin ja toisin luo pohjaa luottamuksen rakentamiselle. Kokemus yhdenvertaisesta kohtelusta eri tilanteissa kantasuomalaisiin nähden luo luottamusta uudessa kotimaassa. Kokemus siitä, että maahanmuuttajataustaisia ohjataan hyväksymään monikulttuurisuutta, mutta samanlaisia vaatimuksia ei kohdisteta kantasuomalaisiin murentaa kahdensuuntaisuutta.

Saimme opinnäytetyössämme vastauksia tutkimuskysymyksiimme. Kahdensuuntaisuus ei kaikilta osin vaikuta toteutuvan. Kotoutumista tukee kielen oppiminen, yksilöllisyyden huomioiminen, osallisuutta tukee omien taitojen ja tietojen tunnistaminen ja tunnustaminen ja mahdollisuus niiden käyttämiseen. Kokemusasiantuntijat voivat antaa tietoa omalla kielellä, kannustaa ja rohkaista omalla esimerkillä. Kahdensuuntaisuutta voitaisiin tukea kohtaamisissa ennakkoluulottomalla ja avoimella suhtautumisella sekä yhdenvertaisella kohtelulla ja tasavertaisilla odotuksilla kotoutumisessa puolin ja toisin.

Oikeesti kaikki me tarvitaan ihan kaikilta apua koska kun sä olet kadulla ja joku hymyilee sinulle ja se tarkoittaa paljon meille kun sä tulet vastaan se tarkoittaa että olet tervetullut tänne ei aina iso apua joskus pieni apu voi tehdä paljon.

LÄHTEET

Ahmad, A. 2019. Kokeellinen tutkimus etniseen alkuperään perustuvasta syrjinnästä suomalaisilla työmarkkinoilla. Teoksessa Kazi, V., Alitolppa-Niitamo, A. & kaihovaara, A. Kotoutumisen kokonaiskatsaus 2019 Tutkimusartikkeleita kotoutumisesta. Työ- ja elinkeinoministeriö, 19, 20.

Ahokas, L. 2010. Maahanmuuttajien demokraattisen osallistumisen ja integroitumisen edistäminen. Tampere: EPACE-teemajulkaisu. Tampere: Tampereen yliopistopaino, Juvenes Print.

Alitolppa-Niitamo, A. & Leinonen, E. 2013. Perhe, nuoret ja maahanmuutto. Teoksessa Alitolppa-Niitamo, A., Fågel, S. & Säävälä, M. (toim.) Olemme muuttaneet ja kotoudumme – Maahanmuuttaneen kohtaaminen ammatillisessa työssä. Helsinki: Väestöliitto, 96-113.

Antikainen, M. 2010. Matkalla suomalaiseksi ja hoiva-alan ammattilaiseksi? Venäläis- ja virolaistaustaisten naisten ja suomalaisuuden kohtaamiset kuulumista rakentamassa. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Berg, K. 2012. Insha Allah – sosiaalityötä pakolaisasiakkaiden kanssa. Teoksessa Strömberg-Jakka, M. & Karttunen, T. (toim.) Sosiaalityön haasteet. Tukea ammattilaisten arkeen. Jyväskylä: PS-kustannus, 17.

Buber, M. 1999. Minä ja sinä. Suom. J. Pietilä. Porvoo – Helsinki - Juva: WSOY

Castaneda, A., Larja, L., Nieminen, T., Jokela, S., Suvisaari, J., Rask, S., Koponen, P., & Koskinen, S. 2015. Ulkomaalaistaustaisten psyykinen hyvinvointi, turvallisuus ja osallisuus. Ulkomaista syntyperää olevien työ- ja hyvinvointitutkimus 2014 (UTH). Työpaperi 18/2015. Terveys- ja hyvinvoinnin laitos. Tampere: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy. Luettu 21.8.2019. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-535-6>

Castaneda, A., Mäki-Opas, J., Jokela, S., Kivi, N., Lähteenmäki, M., Miettinen, T., Nieminen, S., Santalahti, P. & PALOMA-asiantuntijaryhmä 2018. Pakolaisen mielenterveyden tukeminen Suomessa. PALOMA käsikirja. Helsinki: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy. THL. Luettu 24.10.2019. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136193/7.8.PALOMA_KA%cc%88S_IKIRJA_WEB.pdf?sequence=4&isAllowed=y

Eskola, J. & Vastamäki, J. 2010. Teemahaastattelu: Opit ja opetukset. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-kustannus, 29, 32.

Gothöni, R. & Siirto, U. 2016. Pakolaisuudesta kotiin. Helsinki: Gaudeamus.

Grosset, O. 2019. Kohtaavalla asiakastyöllä voidaan tukea maahan muuttaneita. Luettu 5.12.2019. <https://kotouttaminen.fi/blogi/-/blogs/kohtaavalla-asiakastyolla-voidaan-tukea-maahan-muuttaneita>

Hammar, S. & Katisko, M. 2016. Pakolaisesta täysivaltaiseksi asukkaaksi. Teoksessa Gothóni, R. & Siirto, U. 2016. Pakolaisuudesta kotiin. Helsinki: Gaudeamus, 216, 222, 229.

Hansen, S. & Holm, H. 2016. Kun kuntaan tulee pakolaisia. Teoksessa Gothóni R. & Siirto, U. (toim.) Pakolaisuudesta kotiin. Helsinki: Gaudeamus Oy, 159.

Harju, M., Wallin, O. & Santala, J. 2019. Minä Suomessa - kokemusasiantuntijakoulutus. Teoksessa Kostiainen, T., Popova, K., Metteri, A., Leppänen, M. & Harju, M. (toim.) Yhteisötyö kahdensuuntaisessa kotoutumisessa - yhteisö, kohtaaminen ja osallisuus. Tampere: Kirjapaino Hermes Oy, 65-68, 70. Luettu. 1.11.2019.
<https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/117569/978-952-03-1262-6.pdf?sequence=2&isAllowed=y>

Heikkilä, E. & Lyytinen, E. 2019. Irakilaistaustaisten pakolaisten työelämään integraation ajallisuus. Teoksessa Lyytinen, E. (toim.) Turvapaikanhaku ja pakolaisuus Suomessa. Turku: Siirtolaisuusinstituutti. Turku: Painosalama Oy, 326, 327.

Herranen, J. & Kivijärvi, A. 2009. Monikulttuurinen yhteisöllisyys: yhteyden ehdot ja tilat. Teoksessa Filander, K. & Vanhalakka-Ruoho, M. (toim.) Yhteisöllisyys liikkeessä. Helsinki: Kansanvalistusseura ja Aikuiskasvatuksen tutkimusseura, 159-186.

Hietala, O. & Rissanen, P. 2015. Opas kokemusasiantuntijatoiminnasta. Koulutussäätiö ja Mielenterveyden keskusliitto.

Hiitola, J., Anis, M. & Turtiainen Kati (toim.) 2018. Maahanmuutto, palvelut ja hyvinvointi Kohtaamisissa kehittyviä käytäntöjä. Tampere: Vastapaino Oy.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2015. Tutkimushaastattelu Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.

Isola, A-M., Kaartinen, H., Leemann, L., Lääperi, R., Schneider, T., Valtari, S. & Keto-Tokoi, A. 2017. Mitä osallisuus on? Osallisuuden viitekehystä rakentamassa. Työpaperi 33/2017. Terveys- ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki: Juvenes Print - Suomen yliopistopaino Oy. Luettu 24.9.2019.
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-917-0>

Kemppainen, S. 2014. Kotoutumisen tueksi- ryhmäohjauksesta tsemppiä työelämään ja urasuunnitteluun. Teoksessa Juutilainen, P-K., Pasanen, H. & Alanko-Turunen, M. Arvokas ohjaus. HAAGA-HELIA ammattikorkeakoulu. Vantaa: Multiprint., 125.

Kivijärvi, A. 2013. Monikulttuurisuus nuorisotyön arjessa: Maahanmuuttajataustaisten ja kantaväestön nuorten välisten rajanvetojen purkautuminen. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.

Korhonen, V. 2013. Haasteena monikulttuuriset ohjaustilanteet- sosiokulttuurisen oppimisen ja kulttuurienvälisen viestinnän näkökulmia.

Teoksessa Korhonen, v. & Puukari, S. (toim.) Monikulttuurinen ohjaus- ja neuvontatyö. Jyväskylä: PS-kustannus, 42, 63-65.

Korhonen, V. & Puukari, S. 2013. Kulttuurisen Monimuotoisuuden huomioiminen työyhteisössä. Teoksessa Alitolppa-Niitamo, A., Fågel, S. & Säävälä, M. (toim.) Olemme muuttaneet- ja kotoudumme. Maahan muuttaneen kohtaaminen ammatillisessa työssä. Helsinki : Väestöliitto, 48.

Kurtti, A. 2010. Erilaiset politiikat ja toimintaperiaatteet maahanmuuttajien kotouttamisohjelmissa. Sosiaalityön lisensiaatin tutkielma. Yhteiskuntatieteiden tiedekunta Lapin Yliopisto. Luettu 17.3.2019. <https://www.sosnet.fi/loader>

Kuula, A. & Tiitinen, S. 2010. Eettiset kysymykset ja haastattelujen jatkokäyttö. Teoksessa Ruusuvoori, J., Nikander, P. & Hyvärinen, M. (toim.) Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino, 448-450.

Laki kotoutumisen edistämisestä 30.12.2010/1386.

Lasonen, J., Halonen, M., Pini Kemppainen, R. & Teräs, M. 2009. Monikulttuurisuus, kulttuurienvälisyys ja osaamisen tunnustuksen tarve. Teoksessa Lasonen, J. & Halonen, M. Kulttuurienväläinen osaaminen koulutuksessa ja työelämässä. Jyväskylä: Suomen kasvatustieteellinen seura, 13, 14, 24, 31.

Latomaa, S., Pöyhönen, S., Suni, M. & Tarnanen, M. 2013. Kielikysymykset muuttoliikkeessä. Teoksessa Martikainen, T., Saukkonen, P. & Säävälä, M. (toim.) Muuttajat Kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta. Helsinki: Gaudeamus, 181-183.

Martikainen, T. 2011. Suomi Remix. Helsinki: Like Kustannus Oy.

Martikainen, T., Saari, M. & Korkiasaari, J. 2013. Kansainväliset muuttoliikkeet ja Suomi. Teoksessa Martikainen, T., Saukkonen, P. & Säävälä, M. (toim.) Muuttajat Kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta. Helsinki: Gaudeamus, 23, 26.

Martikainen, T., Saukkonen, P. & Säävälä, M. 2013. Suomi muuttuu kun Suomeen muutetaan. Teoksessa Martikainen, T., Saukkonen, P. & Säävälä, M. (toim.) Muuttajat Kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta. Helsinki: Gaudeamus, 14, 15.

Meriluoto, T. 2018. Making Experts-by-Experience Governmental Ethnography of Participatory Initiatives in Finnish Social Welfare Organisations. Jyväskylä: Jyväskylän Yliopisto, 16-19. Luettu 31.1.2020. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-7603-3>

Mubarak, Y.M., Nilsson, e. & Saxen, N. 2015. Suomen somalit. Helsinki: Into Kustannus Oy.

Muhammed, H. 2012. Osaksi suomalaisuuteen. Teoksessa Hiltunen, S. (toim.) Maahanmuuttajan matka suomalaiseen yhteiskuntaan. Joensuu: Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu, 33.

Mäkinen, O. 2006. Tutkimusetiikan ABC. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Mäkisalo-Ropponen, M. 2012. Tavoitteena kotoutuminen – Valtion kotouttamisohjelman 2012-2015 painopistealueita. Teoksessa Hiltunen, S. (toim.) Maahanmuuttajan matka suomalaiseen yhteiskuntaan. Joensuu: Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu, 22, 23.

Nieminen, T., Sutela, H. & Hannula, U. 2015. Ulkomaista syntyperää olevien työ ja hyvinvointi Suomessa 2014. Helsinki: Grano Oy

Nivala, E. 2008. Kansaliskasvatus globaalin ajan hyvinvointiyhteiskunnassa. Kansaliskasvatuksen sosiaalipedagoginen teoriakehys. Jyväskylä: Gummerus.

Nivala, E. & Ryyänen, S. 2013. Kohti sosiaalipedagogista osallisuuden ideaalia. Teoksessa Sosiaalipedagoginen aikakausikirja 2013. Tampere: Suomen Yliopistopaino Oy, Juvenes Print, 11-13, 20.

Parkkinen, J. & Puukari, S. 2007. Erilaiset maailmankatsomukset monikulttuurisessa ohjauksessa – käsitteellinen malli ja sen soveltaminen ohjaukseen. Teoksessa Taajamo, M. & Puukari, S. (toim.) Monikulttuurisuus ja moniammatillisuus ohjaus- ja neuvontatyössä. Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos, 23.

Pietilä, I. 2013. Uuteen kulttuuriin sopeutuminen oppimisprosessina. Teoksessa Korhonen, V. & Puukari, S. (toim.) Monikulttuurinen ohjaus- ja neuvontatyö. Jyväskylä: PS-kustannus, 48-52.

Pietilä, I. 2010. Vieraskielisten haastattelujen analyysi ja raportointi. Teoksessa Ruusuvoori, J., Nikander, P. & Hyvärinen, M. (toim.) Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino, 414-418, 420.

Pitkänen, V., Saukkonen, P. & Westinen, J. 2019. Ollako vai eikö olla? Tutkimus viiden kieliryhmän kiinnittymisestä Suomeen. Luettu 31.1.2020. <file:///C:/Users/K%C3%A4ytt%C3%A4j%C3%A4/Downloads/Kieliv%C3%A4mmist%C3%B6t%201.pdf>

Pollari, J. & Koppinen, M-L. 2011. Maahanmuuttajan kohtaaminen ja opettaminen. Jyväskylä: PS-kustannus.

Popova, K. 2019. Tehostettua kotoutumista Hervannassa. Teoksessa Kostiainen, T., Popova, K., Metteri, A., Leppänen, M. & Harju, M. (toim.) Yhteisötyö kahdensuuntaisessa kotoutumisessa - yhteisö, kohtaaminen ja osallisuus. Tampere: Kirjapaino Hermes Oy, 21, 22, 27-29. Luettu 3.11.2019. <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/117569/978-952-03-1262-6.pdf?sequence=2&isAllowed=y>

Pöyhönen, S., Kokkonen, L. & Tarnanen, M. 2019. Turvapaikanhakijoiden kertomuksia sosiaalisista verkostoista ja kuulumisen tunteista. Teoksessa Lyytinen, E. (toim.) Turvapaikanhaku ja pakolaisuus Suomessa. Turku: Siirtolaisuusinstituutti. Turku: Painosalama Oy, 200, 201.

- Raivio, H. 2018. Enemmän sosiaalista toimintakykyä, lisää osallisuutta! Yhteiskehittäen vaikuttavampaa sosiaalista kuntoutusta. SOSKU-hankkeen 2015-0192018 loppuraportti. THL. Luettu 20.10.19. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-070-9>
- Raivio, H. & Karjalainen, J. 2013. Osallisuus ei ole keino tai väline, palvelut ovat! Teoksessa Era, T. (toim.) Osallisuus - oikeutta vai pakkoa. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Julkaisuja 156. Luettu 9.10.2019. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-830-280-6>
- Rissanen, P. 2015. Toivoton tapaus? Autoetnografia sairastumisesta ja kuntoutumisesta. Väitöskirjan käsikirjoitus.
- Salo, M.2010. Ihmisoikeudet mielenterveys- ja päihdeyksiköissä kokemusarvioinnin kohteina: ITHACA-hankkeen Suomen raportti 22. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinninlaitos.
- Saukkonen, P. 2013a. Erilaisuuksien Suomi. Vähemmistö- ja kotouttamispolitiikan vaihtoehdot. Helsinki: Gaudeamus.
- Saukkonen, P. 2013b. Maahanmuutto- ja kotouttamispolitiikka. Teoksessa Martikainen, T., Saukkonen, P. & Säävälä, M. (toim.) Muuttajat Kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta. Helsinki: Gaudeamus, 93.
- Schubert, C. 2013. Kotoutumisen psykologiaa. Teoksessa Alitolppa, A. & Fågel, S. & Säävälä, M. (toim.) Olemme muuttaneet – ja kotoudumme. Helsinki: Väestöliitto ry. 63-72.
- Siirto, U. & Hammar, S. 2016. Kotouttava työ pakolaisina Suomeen muuttaneiden parissa. Teoksessa Gothöni, R. & Siirto, U. (toim.) Pakolaisuudesta kotiin. Helsinki: Gaudeamus, 189, 190, 198, 200, 201.
- Sisäministeriö. 2013. Maahanmuuton tulevaisuus 2020 -työryhmän ehdotus. Julkaisuja 5/2013. Luettu 15.9.2019. <http://URN:ISBN:978-952-491-831-2>
- Sosiaali- ja terveysministeriö. 2019. Maahanmuuttajien sosiaaliturva, hyvinvointi ja terveys. Luettu 16.9.2019. https://stm.fi/maahanmuuttajien-hyvinvointi/-/asset_publisher/asumisperusteinen-etuuslainsaadanto-muuttuu
- Sotkasiira, T. 2018 Kotoutumista vai hyvinvointia. Metafora-analyysi syrjäseutujen kotopalveluista. Teoksessa Hiitola, J., Anis, M. & Turtiainen, K. (toim.) Maahanmuutto, palvelut ja hyvinvointi. Kohtaamisissa kehittyviä käytäntöjä. Tampere: Vastapaino, 36.
- Suokonautio, J. 2007. Osaavaa työvoimaa meiltä ja muualta. Teoksessa Taajamo, M. & Puukari, S. (toim.) Monikulttuurisuus ja moniammatillisuus ohjaus- ja neuvontatyössä. Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos, 78.
- Syrjälä, L., Ahonen, S., Syrjäläinen, E. & Saari, S. 1996. Laadullisen tutkimuksen työtapoja. Helsinki: Kirjayhtymä Oy.

TEKO-hanke Teko-hanke – Tehostettua kotoutumista Hervannassa
Vuorovaikutus, yhdessä tekeminen ja osallisuus. Luettu 1.10.2019
<https://tamperenseurakunnat.fi/sivustot/teko-hanke>

Teräs, M., Lasonen, J. & Sannino, A. 2010. Maahanmuuttajien lasten siirtymät koulutukseen ja työelämään. Teoksessa Martikainen, T. & Haikkola, L. Maahanmuutto ja sukupolvet. Helsinki: Hakapaino, 106.

Tiilikainen, M. & Fingerroos, O. 2019. Perhe ja perheenyhdistäminen pakolaisten elämässä: esimerkkinä kahden suomensomalialaisen miehen elämänkulut. Teoksessa Lyytinen, E. 2019. Turvapaikanhaku ja pakolaisuus Suomessa. Turku: Siirtolaisuusinstituutti. Turku: Painosalama Oy, 314.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2013. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Turtiainen, K. 2013. Maahanmuuttajien vastaanotto ja kotouttaminen kunnissa. Teoksessa Korhonen, V. & Puukari, S. (toim.) Monikulttuurinen ohjaus- ja neuvontatyö. Jyväskylä: PS- kustannus, 199.

Varjonen, S. 2013. Ulkopuolinen vai osallistuja. Identiteetti, ryhmäsuhteet ja integraatio maahanmuuttajien elämäntarinoissa. Sosiaalitieteiden laitoksen julkaisuja. Helsinki: Unigrafia.

Vuori, J. 2012. Arjen kansalaisuus, sukupuoli ja kotouttamistyö. Teoksessa Keskinen, S., Vuori, J. & Hirsiaho, A. (toim.) Monikulttuurisuuden sukupuoli Kansalaisuus ja erot hyvinvointiyhteiskunnassa. Tampere: University Press.

Vuori, J. 2015. Kotouttaminen arjen kansalaisuuden rakentamisena. Yhteiskuntapolitiikka 80:4, 395-404. Luettu 17.10.2019.
<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/129563/vuori.pdf?sequence=1>

Väestöliitto. 2019. Maahanmuuttajat. Luettu 15.9.2019. www.vaestoliitto.fi

Wallin, A. 2013. Monikulttuuriosaaminen. Uudistuvan työyhteisön valttikortti. Klaava Media/ Andalys Oy.

Wrede, S. & Nordberg, C. 2010. Vieraita työssä: etnistyvä eriarvoisuus. Helsinki: Palmenia Helsinki University Press.

Wrede, S., Nordberg, C. & Forsander, A. 2010.

LIITTEET

Liite 1. Esittelykirje

Hei,

Olemme kaksi sosionomiopiskelijaa ja etsimme opinnäytetyötämme varten kokemusasiantuntijoita haastateltaviksi. Opinnäytetyömme käsittelee sitä, miten kotouttamista voisi parantaa, jotta se tukisi kotoutumista, ja miten maahanmuuttajien oma ääni saataisiin vielä paremmin kuuluviin. Tästä haluaisimme saada tietoa ihmisiltä, jotka ovat itse muuttaneet Suomeen ja kokeneet kotoutumiseen liittyviä asioita omakohtaisesti.

Tekisimme haastattelut Tamkilla touko- ja kesäkuussa ja sovimme jokaisen haastateltavan kanssa erikseen hänelle sopivan ajan. Jos haluat osallistua tutkimuksemme tekemiseen, voit ottaa meihin yhteyttä joko sähköpostitse tai soittamalla.

Ystävällisin terveisin

Eeva Savijärvi ja
eeva.savijarvi@tuni.fi
p.040 5780042

Mirja Pirttimaa
mirja.pirttimaa@tuni.fi
p.045 124 9181

Liite 2. Haastattelurunko

Haastattelurunko kysymyksiä..

1. Tausta

Minkä ikäinen olet?

Mistä maasta tulet ja milloin tulit Suomeen?

Mikä oli Suomeen tulosi syy?

2. Vastaanotto Suomessa

Miten sinut otettiin vastaan ja miltä Suomeen tulo tuntui?

Millaista apua sait?

Millaista apua olisit halunnut tai tarvinnut?

3. Kotoutuminen

Mitä kotoutuminen mielestäsi tarkoittaa?

Mikä kotoutumisessa on vaikeaa?

Mitä maahanmuuttaja voi kotoutumisessa itse tehdä?

Mitä apua maahanmuuttaja mielestäsi tarvitsee? Miten konkreettisesti maahanmuuttajia pitäisi auttaa?

Kuka voisi auttaa maahanmuuttajia?

Tunnetko suomalaisia? Missä olet tutustunut heihin?

Miten ja missä suomalaiset ja maahanmuuttajat voivat tutustua?

Miten suomalaisten ja maahanmuuttajien kohtaamista voi helpottaa?

4. Kokemusasiantuntijuus

Miksi menit kokemusasiantuntijakoulutukseen?

Mitä sinä olet kokemusasiantuntijana tehnyt?

Mitä haluaisit kokemusasiantuntijana tehdä? Mitä kaikkea mielestäsi kokemusasiantuntija voisi tehdä?

Miten kokemusasiantuntija voi auttaa kotoutumisessa?

5. Palvelut, toiminnot ja kehittäminen

Mikä maahanmuuttajille suunnatuissa palveluissa on hyvää? Mitä ei mielestäsi tarvitse muuttaa?

Mitä ja miten pitäisi muuttaa tai kehittää että se auttaisi kotoutumisessa?

Miten maahanmuuttajat voivat kehittää ja muuttaa sekä osallistua kotouttamista koskeviin päätöksiin?

Miten kahdensuuntaista kotoutumista voisi parantaa?

(Voi selvittää ja pohtia aineiston pohjalta)

- hallinnollinen ja kotoutumispolitiikan luoma käsite
- ihmisten arjessa tarkoittaa sitten jotain muuta
- mitä alakäsitteitä kuuluu tähän

Tunnetko naapureitasi? Entä muita

